

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

На правах рукопису

ГАЛЕНДА ЛЮДМИЛА ІВАНІВНА

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ
ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ**

Спеціальність: 016 «Спеціальна освіта»
Освітньо-професійна програма
«Корекційна психопедагогіка (олігофренопедагогіка)»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
Стасюк Людмила Пвавливна
кандидат педагогічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № ____

засідання кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри

проф. Кузава І. Б. _____

Анотація

Галенда Л.І. «Особливості організації дозвілля здобувачів початкової освіти з інтелектуальними порушеннями». Магістерська робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю (016) «Спеціальна освіта», за освітньо-професійною програмою «Корекційна психопедагогіка».

У магістерській роботі розкривається проблема культури дозвілля дітей уособлює національні, етнічні та регіональні, духовні, мистецькі, ігрові підсистеми, що формує світогляд дитини та допомагає реалізації особистих потреб: (творчих, комунікативних естетичних, розважальних, пізнавальних). Культура дозвілля особистості – це певна якість, яка має інтегративну функцію та виявляється на відповідному рівні дозвілля, реалізується за допомогою певних установок, цінностей у різних видах дозвілля (ігри, художньо-технічна творчість, спорт, спілкування). Звертається увага на особливості організації дозвілля дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзії, підбір новітніх шляхів всебічного розвитку особистості дитини.

У роботі теоретично схарактеризовано дозвілля та розкрито особливості дозвіллевої діяльності та етапи роботи з її організації для здобувачів початкової освіти з інтелектуальними порушеннями.

Методи дослідження та їх результати, які представлені в роботі, можуть використовувати у своїй практиці психологи, педагоги-дефектологи, вихователі, працівники ІРЦ, педагоги НРЦ, асистенти вчителів в інклюзивних класах, батьки в яких виховуються діти з особливостями розвитку.

Ключові слова: дозвілля, дозвіллева діяльність, інклюзивна освіта, здобувачі початкової освіти, діти з інтелектуальними порушеннями, функції дозвілля.

Annotation

Galenda L.I.

"Peculiarities of leisure organization of primary education students with intellectual disabilities." Master's thesis for obtaining a master's degree in the specialty (016) "Special education", in the educational and professional program "Correctional psychopedagogy".

The master's thesis reveals the problem The culture of children's leisure personifies national, ethnic and regional, spiritual, artistic, game subsystems, which forms the child's worldview and helps realize personal needs: (creative, communicative aesthetic, entertainment, cognitive). The leisure culture of an individual – is a certain quality that has an integrative function and is manifested at the appropriate level of leisure, realized with the help of certain attitudes, values in various types of leisure (games, artistic and technical creativity, sports, communication).

Attention is drawn to the peculiarities of the organization of leisure time for children with intellectual disabilities in conditions of inclusion, the selection of the latest ways of comprehensive development of the child's personality.

The work theoretically characterizes leisure time and reveals the peculiarities of leisure activity and the stages of work on its organization for primary education seekers with intellectual disabilities.

The research methods and their results, which are presented in the work, can be used in their practice by psychologists, special education teachers, educators, IRC employees, NRC teachers, teacher assistants in inclusive classes, parents in which children with developmental disabilities are raised.

Key words: leisure, leisure activity, inclusive education, primary education seekers, children with intellectual disabilities, leisure functions.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	9
1.1. Особливості організації освітнього середовища в умовах інклюзії	9
1.2. Освітні функції дозвілля другокласників та особливості його організації	16
1.3. Сутнісні та змістові характеристики термінологічного апарату дослідження	22
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НУШ В 2 КЛАСІ	26
2.1. Організація та методи дослідження культурно-дозвіллевої діяльності в 2 класі в умовах НУШ	26
2.2. Роль та місце культурно-дозвіллевої діяльності в нормативних документах початкової школи (організаційно-педагогічні умови)	33
Висновки до другого розділу	40
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НУШ В 2 КЛАСІ	42
3.1. Дослідження особливостей організації культурно-дозвіллевої діяльності в 2 класі	42
3.2. Методичні рекомендації щодо організації культурно-дозвіллевої діяльності в 2 класі в умовах НУШ	50
Висновки до третього розділу	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. Аналізуючи особливості значення поняття «культура суспільства», як складної багатогранної системи, яка включає мову, мистецтво, науку, політику, релігію, традиції, звичаї, культуру означає стан та рівень організації дозвілля підростаючого покоління у суспільстві. Дозвілля є невід’ємною складовою сучасної системи національної освіти. Культура дозвілля дітей уособлює національні, етнічні та регіональні, духовні, мистецькі, ігрові підсистеми, що формує світогляд дитини та допомагає реалізації особистих потреб: (творчих, комунікативних естетичних, розважальних, пізнавальних). Культура дозвілля особистості – це певна якість, яка має інтегративну функцію та виявляється на відповідному рівні дозвілля, реалізується за допомогою певних установок, цінностей у різних видах дозвілля (ігри, художньо-технічна творчість, спорт, спілкування).

Серед стратегічних напрямків реформування системи освіти, що висвітлені у Законах України «Про освіту», Концепції національної освіти та Національній доктрині освіти України у XXI столітті, одним із нагальних завдань є формування сучасного культурного дозвілля України, становлення та подальший розвиток системи культурної діяльності молодого покоління. Це означає, що в новій соціально-економічній та культурній політиці держави, акцентовано на особливості системи культурно-дозвілдової діяльності, яка охоплює дозвілля дітей та молоді, розрахована не лише на врахування їх природних здібностей, а й на створення сприятливих умов для творчого розвитку здобувачів початкової освіти та формування гармонійно розвиненої особистості, що сприятиме відтворенню їх національного характеру, світогляду вцілому (І. Бех, А. Богущ, О. Сухомлинська, О.Шевців).

Варто зауважити на відсутності конкретної державної політики з питань організації дозвілдової діяльності дітей, а особливо для здобувачів початкової освіти з інтелектуальними порушеннями, значне зменшення соціальної уваги до

цього сприяють відходу від традиційного погляду на дозвілля як важливої суспільно корисної діяльності в наш час.

Надзвичайно важливо розробити інноваційну систему, постійної цілеспрямованої освіти соціальних потреб дітей, особливо пов'язану зі сприйняттям та відтворенням культурних цінностей в умовах воєнного стану в державі. Це й зумовило вибір **теми дослідження** «Особливості організації дозвілля здобувачів початкової освіти з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзії».

Метою дослідження є виявлення та наукове обґрунтування особливостей реалізації та проведення дозвілля зі здобувачами початкової освіти з інтелектуальними порушеннями.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. З'ясувати проблему організації дозвілля у ЗЗСО у наукових розвідках.
2. Розкрити особливості дозвіллевої діяльності та етапи роботи з її організації для здобувачів початкової освіти з інтелектуальними порушеннями.
3. Розробити методичні рекомендації для ефективної роботи педагогічного працівника з організації дозвіллевої діяльності в умовах інклюзії.

Об'єктом дослідження є навчально-виховний процес у закладі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження є процес організації та проведення дозвіллевої діяльності здобувачів початкової освіти з інтелектуальними порушеннями.

Теоретичними основами дослідження є наукові досягнення вчених, що стосуються проблем: особливостей розвитку особистості (І. Бех, В. Кірсанов); сутність та специфіка дозвілля дітей (Т. Сущенко); основи художньої та ігрової діяльності (С. Образцов); обґрунтування особливих форм культурно - дозвіллевої діяльності дітей (С. Гончарук); позакласна виховна робота (Г. Майборода, П. Щербань); організація дозвілля дітей з ООП (Г. Волощенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.).

Важливе значення для вивчення зазначеної проблеми мають наукові

розробки з організації дозвілля у ЗЗСО. Так, було виявлено, що дозвілля є особливою сферою соціалізації особистості. У процесі спілкування, гри, розваг, цікавих видів діяльності у дитини з інтелектуальними порушеннями закладаються цінності, моделі поведінки, стилю спілкування, які функціонують у повсякденні і не завжди збігаються з тими, що панують у родині. Це зумовлює необхідність розробки методів забезпечення соціальної ролі дозвілля та необхідності вивчення досліджуваної проблеми.

Для розв'язання визначення завдань та досягнення мети був застосований комплекс загально пов'язаних методів дослідження:

теоретичні: аналіз і узагальнення наукової, довідково-енциклопедичної, інструктивно-методичної та навчально-методичної літератури з проблем навчання молодших школярів з особливими освітніми потребами на основі інноваційного досвіду зарубіжних закладів освіти, зокрема розвитку їхніх творчих здібностей в інклюзивному середовищі ЗЗСО;

емпіричні: бесіди, спостереження, анкетування, тестування, опитування, діагностичні методики для визначення рівня розвитку творчих здібностей дітей в інклюзивному середовищі НУШ, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) для перевірки ефективності розробленої організаційно- методичної системи дозвілля здобувачів початкової освіти з інтелектуальними порушеннями.

– *математичні методи* – кількісний і якісний аналіз результатів дослідження для визначення ефективності розробленої організаційно-методичної системи дозвілля здобувачів початкової освіти з інтелектуальними порушеннями.

– Джерела дослідження. Джерелами інформації в роботі слугували Закони України, урядові розпорядження та постанови, офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, навчальні посібники, методичні матеріали з обраної теми, наукові статті, практичний досвід роботи. інформаційні ресурси.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження: всебічно

досліджується та науково обґрунтовується проблема організації дозвілля здобувачів початкової освіти з інтелектуальними порушеннями; виявлено особливості дозвіллевої діяльності у ЗЗСО, розроблено методичні рекомендації з організації дозвілля в умовах інклюзії.

Практичне значення роботи полягає в розробці блок-схеми, яку можна використовувати, як під час дозвілля, так і на уроках. В ході дослідження було розроблено програму роботи клубу «Любисток», спрямовану на розвиток національної свідомості здобувачів початкової освіти та формування у них патріотизму, поваги до батьків, старших людей в умовах воєнного стану.

База дослідження. Заболоттівська спеціальна школа Волинської обласної ради.

Апробація дослідження здійснювалась шляхом виступу з основними напрацюваннями й висновками під час попереднього захисту на кафедрі спеціальної та інклюзивної освіти ВНУ імені Лесі Українки (22 листопада 2024 р.); основні теоретичні і практичні положення магістерської роботи презентовано у науковій публікації «Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі» у збірнику праць «Психолого-педагогічний супровід осіб із особливими освітніми потребами у закладах спеціальної та інклюзивної освіти» / за заг. ред. проф. І.Б. Кузави / І.І. Сидорук; Т.А. Мартинюк; І. М. Брушневська, Г. О. Гац, Н.С. Карабанова, З. С. Мацюк, Т.Б. Павлишина, В.Ф. Сергєєва, Л. П. Стасюк, . Луцьк, 2024».

Структура кваліфікаційної роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів: теоретичного та експериментального, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

1.1. Особливості організації освітнього середовища в умовах інклюзії

Навчальне середовище у початковій школі є безпечним місцем, де діти відчують себе захищеними, де проходять уроки та різні навчальні заходи. Як зазначено у змісті основних документів щодо особливостей організації освітнього простору у НУШ – класне середовище має належати вчителю та його баченню освіти, а також дітям та їхнім батькам.

Усі діти заслуговують на навчання у освітньому середовищі, де мають задовольнятися їхні потреби: основні, потреби у навчанні, додаткові (для дітей з особливими освітніми потребами). Зазначимо, що у такому освітньому середовищі існує баланс між навчальною діяльністю, розпочатою вчителем та дітьми. Відповідно організоване освітнє середовище надає дітям можливість зробити індивідуальний вибір та створює можливості розвивати нові та вдосконалювати уже набуті навички та ін. Дітей потрібно навчати відповідним правилам щодо поведження з навчальними предметами та дидактичними матеріалами в класі. Плануючи освітнє середовище, вчителю важливо показати дітям, як використовувати певні матеріали.

Педагог повинен поступово і методично вводити всі предмети – олівці, маркери, фарби, книги тощо, а потім обговорити питання щодо умов особливостей зберігання навчальних речей. І, після того, як учитель здійснив демонстрацію певного предмету та його особливостей, дітям потрібно обговорити умови зберігання даної речі у класній кімнаті. Таким чином, вчитель спонукає до дискусії особливостей зберігання даної речі та створює можливості для висловлювання своєї думки, позиції, уміння вислуховувати думку інших дітей, приймати рішення. І тут важливим є те, що діти долучаються до формування свого освітнього простору.

Також, однією з відмінностей між традиційними та сучасними класами є

процес обговорення загальних правил поведінки. Зазначимо, що у традиційному класі ці правила розробляє вчитель та пояснює дітям, а в сучасному класі діти обирають правила самі, з незначною допомогою вчителя. Вчитель для залучення дітей до вищезазначеного процесу збирає їх на ранкові збори, і створює дискусію щодо обговорення та встановлення правил. Це сприяє розумінню дітьми правил і законів, що захищають їхні особисті права та свободи.

Важливим, на нашу думку, є врахування правил, які пропонують самі діти. Слід нагадати дітям, що вони обирають декілька певних правил. Після узгодження та запису правил класу вчитель звертає особливу увагу на дотримання цих правил, це сприяє заохоченню інших, більш пасивних дітей щодо моделювання своєї поведінки.

Безпосередня діяльність дітей в створенні свого класного осередка спонукає їх до виявлення почуття відповідальності та зберігання речей у своєму класі. Інакше кажучи, учні є активними учасниками при організації освітнього простору.

Учні допомагають вчителю скласти календарі на день народження, розташувати навчальні матеріали у класі, створити гарне оформлення свого класу та ін.

Учитель організовує навчальні осередки таким чином, щоб вони забезпечували своєрідність навчального процесу, щоб учні потрапивши до нового освітнього простору почувалися там зручно та комфортно.

Для того, щоб індивідуалізація освітнього процесу була ефективною, необхідно в класі створити навчальні осередки або центри, спрямовані на задоволення інтересів учнів. Навчання учнів в навчальних осередках сприятиме розвитку у них пізнавальної, дослідницької діяльності, навчить їх працювати самостійно, в парах, у невеликих групах. З цією метою вчителю необхідно підготувати різні навчальні матеріали, які будуть корисні дітям та розмістити їх у відповідних навчальних центрі.

Важливим є поділ класу на певні навчальні центри:

- Для навчально-пізнавальної діяльності.
- Змінний тематичний осередок.
- Ігри.
- Для художньо-творчої діяльності.
- Для експериментів.
- Для відпочинку.
- Бібліотека.
- Осередок вчителя.

Варто розглянути кожен з них докладніше.

1. Центр навчально-пізнавальної діяльності.

Саме в центрі навчально-пізнавальної діяльності діти дізнаються про щось нове та корисне, що допоможе їм у подальшому засвоєнні знань . У цьому центрі слід розташувати парти, які учень буде легко переміщувати, працюючи в парі або самостійно. Для цього вчителю варто не тільки обрати гарні парти, але й виокремити ділянку, де діти зможуть навчатися та відпочивати. Також тут є дошки: звичайні та інтерактивні.

Доречним буде розміщення невеликого стенду для демонстрації різної інформації, безпосередньо пов'язаної з життям колективу: розклад занять, дзвінків, особисті події з життя колективу, план виховних заходів та ін.

2. Змінний тематичний осередок..

В цьому центрі вчитель розміщує необхідний матеріал для ознайомлення з новою темою. Даний осередок може вміщати в себе різні тематичні стенди. Наприклад, портрети відомих людей, книги, таблиці з різних предметів тощо. Незважаючи, що цей центр має безпосереднє відношення до навчального процесу, він повинен бути спроектований творчо. Щоб самі учні хотіли підійти ближче і все подивитися, тому не варто шкодувати яскравих кольорів.

3. Клітинка для гри.

Ідеальним у цій зоні буде невеликий столик, де бажаючі могли б пограти в

різноманітні настільні ігри, скласти пазли та ін. Також, тут можна розкласти матеріали та обладнання для рухливих ігор.

4. Центр художньо-творчої діяльності.

У цьому центрі зберігатимуться аксесуари з творчої діяльності: фломастери, альбоми, олівці, пластилін, кольорова крейда, фарби, кольоровий папір, картон тощо. Тут вчитель створює постійно діючу виставку з дитячими роботами, де варто щодня змінювати її наповнення результатами дитячої творчості, тоді кожна дитина відчуватиме себе корисним учасником освітнього процесу.

5. Дослідницький осередок.

Даний осередок є справжнім куточком природи, який сприятиме формуванню дослідницьких здібностей учнів, де спочатку діти можуть спостерігати зростання рослин або поведінку риб в акваріумі та ін., а потім організувати і проводити досліди.

6. Осередок для відпочинку.

Осередок для відпочинку є важливим центром зони як для відпочинку так і для спілкування, а також тут діти можуть просто розслабитися і думати, мріяти. Тому, доречними будуть і чудово виглядатимуть зручні крісла та подушки. Таке зонування сприятиме не тільки ефективній організації спілкування з дітьми, а й проведенню різних ігор, які перетворять клас у справжню команду.

Доречною в цій зоні буде дошка «Мій настрій», на якій кожен учень, поставивши перед своїм ім'ям карточку з емоді, має змогу показати свої емоції: злість, радість, сум, нудьгу, спокій та ін. І вчитель може спостерігати, як протягом дня змінюється настрій дітей.

7. Бібліотека.

Важливим осередком є власна міні-бібліотека, де і дитина і вчитель швидко знайдете цікаву або співзвучну з темою уроку літературу. Добре мати справжній бук кросинг, де учні і вчитель зможуть принести туди власні книги, які зможе прочитати кожен бажаючий.

3. Навчальні області, які повинні бути в кожному класі.

Як організувати дизайн класу в початковій школі, щоб усім було комфортно? Також пропонувалося таке зонування.

Зонування:

- Відкриття
- Новини
- Матеріали
- Комунікабельна
- Тематичні
- Учительська зона
- Зона тиші

ЗОНА ВІДКРИТТЯ

Що там може бути:

- Камера
- Розвивальні ігри
- Принтер, ламінатор
- Моделі глобуса, Землі
- Книжкова поличка

Щоб заохотити дітей до роботи в цьому осередку, вчителю варто пропонувати цікаві завдання. У такий спосіб учні будуть використовувати предмети з кутка.

ОСЕРЕДОК НОВИН

В цьому осередку має бути матеріал для невербального спілкування:

- Стенд класу
- Стенд з святами класу.
- Черговий кут
- Обов'язки учнів
- Розклад уроків та дзвінків
- Календар позакласних свят

- Календар погоди

Головна роль цього осередку – це спільна робота вчителя та учнів. Ви надаєте учням здатність організовувати управління та роботу команди, а потім коригувати та направляти.

ОСЕРЕДОК ДЛЯ ЗБЕРІГАННЯ МАТЕРІАЛІВ

- Канцелярське приладдя
- Матеріали для творчості (пластилін, кольорові олівці, папір)
- Побутова техніка (рушники, засоби для чищення та дезінфекції)
- Навчальні матеріали (трубочки, словники, навчальні карти тощо)

Даний осередок є невеликим складом, де зберігаються потрібні речі для навчання які використовуються не завжди, а лише на окремому уроці. Кожен зможе користуватися цими речами.

Можна запропонувати учням, створити список необхідних їм речей, які повинні міститися у даному осередку.

КОМУНІКАЦІЙНИЙ ОСЕРЕДОК

- Спільне вирішення питань
- Обговорення дій
- Закріплення пройденого матеріалу
- Бесіди з виховною метою

Досить суперечлива область з точки зору розташування. Її можна просто зрушити навколо столу посеред коридору, сидячи на килимку, в окремому кутку. В даному осередку вчитель разом з учнями утворює

«ранкове коло». По-перше, вчитель виступає в ролі керівника, але в подальшому діти самостійно розв'язують задачі.

Ця зона повинна надихати дітей бути відкритими, творчими, самостійними, готовими до спілкування та спільних дій.

ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТЬ

- Зображення видатних людей

- Матеріали для висвітлення теми
- Книги та ігри для даної теми
- Столи, стенди та друковані матеріали

Для учнів цей осередок може бути найцікавішим. Дуже корисно створити плакат з метою постійного оновлення демонстраційного матеріалу. Варто цю стіну зробити творчо, щоб речі були привабливими для дітей. Важливо обґрунтувати деякі сторони предмета або твердження, яке дасть їм зрозуміти, чому діти вивчають цей предмет.

Головне: виділення основних моментів вивчення предмета. ТИХА ЗОНА

Можливе обладнання:

- Дитячі ліжечка або диван
- Запасний стіл
- Навушники

Не лише дорослі, а й діти потребують власного простору. Учням потрібне місце, де вони зможуть відпочити від оточення, щоб потім зосереджено працювати. Нам потрібен маленький куточок тиші, щоб подумати про щось або просто заспокоїтися.

З шумом все просто. Досить надіти дитині навушники, і вона ізольована. А для усамітнення вам знадобиться кілька вільних місць.

Часто доводиться міняти місце та положення тіла. По можливості розташуйте декілька ліжок чи невеликий диван. Лише деякий час у горизонтальному положенні поверне дітям сили, щоб працювати.

ОСЕРЕДОК ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

- Велика кількість парт, стільчиків, шаф, контейнерів для матеріалів
- Учитель повинен спостерігати за всіма учнів одночасно
- Речі розміщуються на доступному дітям рівні
- Влаштуйте ділянку, де учні будуть зберігати свої речі
- Парти розташовані так, щоб діти мали змогу вільно ходити по

класу

- Для ранкових зустрічей повинно бути спеціальне місце.

Таким чином, навчальний простір спрямований з метою розкриття у дітей здібностей, самостійності, впевненості у собі та своїх силах і можливостях.

Їх можливості та успіх у школі зростають, коли дитина має певний контроль над своїм навчанням. Сучасні дослідження в галузі мозку, поведінкових ситуацій та окремих доказів підтверджують, що особистий внесок у виконання завдання є гарним поєднанням і дає позитивні результати.

Узагальнюючи сказане, ми констатуємо, що найважливішим є те, що навчальне середовище – це органічна складова усього навчального процесу, де важлива праця вчителя.

1.2. Освітні функції дозвілля другокласників та особливості його організації

Аналіз методичної та науково-педагогічної літератури показав, що фахівці виділяють різні функції дозвілля, які відповідають соціальному стану суспільства, спрямовані на задоволення інтересів, бажань людей. Зокрема, у науковій літературі щодо дозвілля, проблема її функцій набула належного філософського, педагогічного, культурного розкриття. У наукових школах за кордоном – американських, французьких, німецьких, англійських таке поняття, як «функція», «принципи» відрізняють за такими характеристиками: за змістом, назвою, кількістю. Це важливо щодо визначення функції дозвіллевої діяльності.

Формулюючи функції дозвілля, необхідно враховувати суттєві та індивідуальні особливості дозвіллевої діяльності, необхідність соціального росту та розвитку суспільства та практико-орієнтований напрямок дозвіллевої діяльності.

Дюмасьє Ж., Сью Р., Йона Дж. у своїх працях розглядали завдання та

функції дозвіллевої діяльності. Вчені визначають такі функції дозвіллевої діяльності:

1. Особистісний розвиток,
2. відпочинок,
3. розваги.

Сью Р. проаналізувавши види та функції дозвілля, виділяє серед них наступне:

- заняття з фізичного дозвілля, спрямовані на зняття фізичного та розумового навантаження, заняття спортом та відпочинку;
- практичне дозвілля;
- культурна робота, мета якої полягає в інтелектуальному розвитку особистості, формуванню у людини моральних, етичних та естетичних цінностей;
- соціальне дозвілля.

Аналізуючи процес дозвілля в європейських містах ми виокремили основні соціальні функції: рекреаційну, комунікативну, соціальну, творчу, ціннісно орієнтовану, пізнавальну та виховну.

Суть рекреаційної функції полягає в знятті професійної втоми, подоланні психологічного стресу, поверненню сил людини: емоційних, інтелектуальних, фізичних та ін.; забезпечення збереження та зміцнення здоров'я через впровадження дозвіллевих асоціацій ігор, оздоровчих, розважальних, спортивних, туристичних вечорів, розважальних заходів, театральних виступів, державних свят. Рекреаційна функція – це одна із провідних функцій дозвілля. Мета цієї функції полягає у створенні умов для відпочинку та спілкуванню у неформальній атмосфері. Рекреаційні можливості закладів дозвілля реалізується через мінливість дозвіллевої діяльності, спілкування з іншими, змагання, мистецтво, фізичні вправи, інтелектуальні програми. Дана функція найяскравіше реалізується під час концертів, спортивних змагань, народних свят, туристичних походів.

Комунікативна функція розширює та дає підстави для пошуку нових друзів, спілкування з іншими та подолання відчуття самотності та непотрібності. Це яскраво проявляється, при участі у дебатах, конференціях, дискусіях, конкурсах, вечорів відпочинку, розважальних програмах, освітніх заходах тощо. Водночас сила асоціації дозвілля здійснюється не в постійній дії на особу, а тому, що у вільний час людина має можливість діяти інакше. Спілкування полягає в обміні поглядами, задоволенні потреб в естетичному та пізнавальному плані; в задоволенні людиною необхідності співчувати, співпереживати, підтримувати один одного.

Соціальна функція полягає в тому, що людина має право на власну думку, позицію, збереження своєї гідності, можливість знайти своє місце в суспільстві, займатися улюбленою справою та ін.

Творча функція полягає у створенні умов для розкриття творчих можливостей, не лише в сфері своєї роботи, але й поза межами професійної та сімейної діяльності через участь окремих осіб у таких формах діяльності, як виставка, творчий вечір, участь у різних клубах, хобі-групах, майстер-класах, літературних, музичних, етнографічних вітальнях. Мета творчої функції полягає в тому, що людина має час на самовдосконалення та розширення свого світогляду. Роль цієї функції простежується у виставках, ділових іграх, конкурсах, фестивалях, бесідах, самодіяльних концертах, піших прогулянках, технічних гуртках, прикладному мистецтві.

Творчий процес учасників закладу дозвілля, на нашу думку, є найбільш адекватним, щоб простежити стійкий інтерес людини до певного виду творчості. Ми можемо зробити висновок про соціальну цінність та значення результатів творчих спільнот дозвілля.

Пізнавальна функція дозвілля – це невід’ємна складова постійного безперервного навчання, яка полягає в самовдосконаленні та самовихованні кожної людини.

На нашу думку, варто поєднати такі функції як пізнавальна та ціннісно-

орієнтовна. Адже, якщо дитина проявляє пізнавальну активність, то це може свідчити про бажання розвиватися культурно та бути частиною соціума та розуміти важливість цього буття.

Розглядаючи роль наступної функції ціннісно-орієнтованої, варто зауважити на її особливості які виступають у процесі розкриття ставлення дитини до навколишнього середовища, у формуванні мотивів, ідеалів, переконань, створенні стійкої життєвої позиції. Дитина споглядаючи дії інших людей, події, які відбуваються навколо неї починає формувати своє відношення до них. В такий спосіб дитина проявляє свою активність у відношенні до людей та речей. Ця функція дозвілля опирається на народну, сімейну, релігійну, шкільну освіту.

Наступна функція дозвілля – виховна, вона полягає в формуванні та розвитку позитивних якостей дитини, розвитку її творчих, пізнавальних, комунікативних можливостей. Заклад дозвілля часто постає як додаткова школа для розширення культурних та творчих потреб дитини. Але будь-який заклад дозвілля звичайно буде відрізнятися від місця навчання дитини, тому що головне їхнє завдання – вирішення конкретної проблеми.

Дитина відвідує заклад дозвілля з метою задовольнити свої творчі потреби, можливість поспілкуватися з однолітками, цікаво та корисно відпочити, а вже потім навчитися чогось конкретного. Наголошуючи на основних важливих функціях дозвілля ми можемо виокремити основні напрямки дозвіллевої діяльності, конкретизувати її цілі та виокремити її суспільну значущість.

Отже, рівні дозвіллевої діяльності можна визначити за допомогою таких вище перерахованих функцій:

- найпростішим рівнем дозвіллевої діяльності є пасивний відпочинок, який не має довгострокових цілей, дозволяє позбутися від виробничої втоми, перебувати у стані спокою;
- дозвілля, мета якого полягає у потребі розважитися, здійснюється під

час прогулянок, ігор, відвідування театрів, розважальних заходів та сприяє емоційному та фізичному розслабленню;

- рекреаційна дозвіллева діяльність потребує сили волі, використання фізичних і розумових сил;
- когнітивний відпочинок полягає в активній участі дитини в певному визначеному процесі, задоволенню її вподобань;
- творча дозвіллева діяльність полягає у розкритті духовних цінностей дитини та спрямована на розширення культурно-ціннісного сприйняття оточуючого світу.

Отже, важливо зазначити, що основними закономірностями дозвілля є:

- дозвілля забезпечує свободу вибору дозвіллевої діяльності та відвідування закладів у вільний від роботи час;
- різноманітність дозвілля, синтетичне та широке, дозволяє інтегрувати різні види дозвілля з метою розвинути творчий потенціал людини;
- спілкування з іншими учасниками з метою розвитку власної культури;
- аматорська діяльність полягає в самостійній, активній участі людини у певному виді дозвілля;
- у процесі дозвіллевої діяльності людина розкриває свої духовні потреби, формує свої культурні цінності та прагне до самовдосконалення;
- під час дозвіллевої діяльності людина перебуває серед людей та є активним учасником спілкування, життя у соціумі, в такий спосіб людина може спостерігати іншу поведінку та робити висновки.

Ми розглядали такі принципи – соціальні, культурні, організаційні засади, на яких базується дозвілля. При аналізі досліджуваної проблеми, ми виділили такі принципи:

- добровільності, полягає в самостійному виборі дозвілля та прояву власної ініціативності;
- диференціації, полягає в розмежуванні занять за інтересами, віком, розвитком людини, можливістю займатися;

- систематизації, полягає в постійній організації дозвілля, з метою правильного використання свого часу та прояву ініціативності та бажання розвиватися та вдосконалюватися;
- відповідність послуг дозвілля умовам, у яких проживає людина – економічним, культурним, політичним, соціальним тощо;
- наявність та якість послуг, які може отримати людина для задоволення своїх можливостей, інтересів, потреб.
- принцип інтересу, полягає у врахуванні запитів людини, з метою їх задовольнити та спонукати людину до відкриття у собі нових інтересів, талантів.

Даний принцип полягає в розвитку дозвіллевих схильностей та уподобань людини.

Принципи та функції дозвілля постійно змінюються внаслідок змін та подій у суспільному житті.

Функції, які відповідають потребам населення, демонструють закони суспільного розвитку, характер дозвілля, спрямовані на максимальне залучення особистості до певного виду дозвілля, сприяють розвитку незалежності, активності та ініціативності.

В більшості зарубіжних країн рекреаційна функція залишається провідною, проте заклади дозвілля у своїй роботі не обмежуються створення розважальних програм та заходів.

Отже, ми визначили головні функції дозвілля: рекреаційну, комунікативну, соціальну, пізнавальну, ціннісно-орієнтовану, творчу та виховну.

Важливими, точки зору нашого дослідження, ми взяли до розгляду такі рівні дозвіллевої діяльності: пасивний, розважальний, пізнавальний, творчий.

Принципи дозвілля: добровільності, диференціації, систематичності, принцип інтересу, відповідність місцевим умовам, якість і наявність послуг. Визначивши основні функції дозвілля ми змогли виділити окреслити основні

сфери дозвілля, визначити його цілі, тим самим підвищуючи його суспільне значення.

1.3. Сутнісні та змістові характеристики термінологічного апарату дослідження

Сучасна соціокультурна ситуація характеризується низкою негативних процесів, що виникли в духовному житті українського суспільства, зниженням духовних та виховних напрямів, відчуженням від культурного та мистецького життя різних поколінь: дітей, підлітків, молодих та дорослих особистостей, значним зменшенням фінансових витрат, безпеки культурних закладів, включаючи сучасні заклади дозвілля.

Перехід до ринкової системи відносин вимагає постійного збагачення змісту закладів культури, методів його реалізації та пошуку нових технологій дозвілля. Їх основне завдання – розвиток суспільної активності та творчої діяльності індивіда, організація різних видів дозвіллевої діяльності, заохочення людей до різних форм дозвілля.

Правильне використання вільного часу людиною полягає у формуванні її як особистості. Ми вважаємо, що це дуже впливає на трудову діяльність людини, адже, вільний час є сприятливим для рекреаційних та реконструкційних процесів, дуже сприятливих для відновлення фізичної або розумової діяльності.

У складі вільного часу дозвілля приваблює людину нерегульованістю та добровільним вибором різних її форм, демократичністю, емоційним забарвленням, здатність об'єднувати фізичну та розумову роботу, споглядальну, ігрову, виробничу, творчу діяльність. Отже, для більшої кількості осіб дозвілля є провідними напрямом соціокультурної інтеграції та самореалізації особистості. Проте більшість людей віддає перевагу таким видам дозвілля як відвідування музичних, танцювальних, ігрових клубів, участь у різних гумористичних шоу, КВК, але більшість культурно-дозвіллевих центрів,

плануючи свою роботу не враховують інтереси та захоплення людей. Необхідно не просто засвоїти сучасні культурні вимоги, передбачати їх майбутні переміни, але при цьому вчасно реагувати на можливі зміни, мати можливість пропонувати цікаві методи, форми, види дозвілля. Тому важливо розробити різні види діяльності з метою організації дозвіллевої діяльності, для різновікових верств суспільства, при цьому враховуючи професійні та соціальні аспекти. Кожна людина має свої проблеми, культурна та професійна підготовка може бути різною, матеріальне становище та ставлення до дозвілля в цілому. Це те, що слід враховувати у роботі сучасних закладів культури та дозвілля, які мають запропонувати людям найбільш ефективну в кожному конкретному випадку дозвілля, свободу вибору та можливість змінювати різні види діяльності на науковій основі.

Дозвілля – це галузь науки, яка вивчає діяльність, стосунки та організацію людей у сфері дозвілля. Вільний час є справді цінним лише тоді, коли є корисним для постійного розвитку людини. Цей час людина може використати для того, щоб розкрити свій потенціал, можливості, розширити сферу своїх захоплень, задовольнити свої потреби тощо. Кожна людина проводить цей час по-особливому: читає книжки, ходить у кінотеатр, дивиться телевізор, займається самоосвітою, ходить з друзями на прогулянки тощо. На нашу думку, цілком може бути так, що вільний час – це і відпочинок, і час для більш піднесених занять. Ми можемо зробити висновок, що дозвілля не варто порівнювати з вільним часом. Адже, вільний час може проходити як форми дозвілля, так і поза дозвіллевою діяльністю.

Дозвілля, ймовірно, включатиме такі види діяльності, як читання, перегляд телевізора, відвідування кіно, театру, концерти, прогулянки з друзями, спілкування з товаришами, розваги, ігри, заняття спортом тощо. Заняття у вільний час характеризуються переважно особистісною орієнтацією своїх дій.

Важливе та корисне дозвілля – це коли особистість намагається розширювати і розвивати творчий потенціал, виховувати у собі матеріальні та

духовні цінності та прагнути до самовдосконалення.

Час вільний від роботи включає в себе такі складові:

- це час, необхідний для соціальної, творчої та іншої діяльності;
- це ваше власне дозвілля.

Вільний час – це частина неробочого часу протягом днів, тижнів, місяців і років. Даний час є значною частиною всього часу людини, він пов'язаний у кількісному та суттєвому відношенні з робочим днем. Ми вважаємо, що вільний час виступає як можливість для самостійного розвитку людини, розкриттю її талантів, інтересів, захоплень.

Висновки до першого розділу

Освітній простір створюється з метою заохотити учнів до самовираження, вміння вільно спілкуватися у колективі, вміти самостійно розвиватися. Кожен навчальний осередок містить в собі матеріали для розвитку творчих здібностей дитини, для пошук чогось нового та корисного для неї. Діти вчать контролювати свій навчальний процес, а це означає, що вони зможуть легко адаптуватися до будь-яких змін.

Зауважимо, що в умовах Нової української школи велику роль приділяють дозвіллю дітей, заохоченню учнів до різних видів діяльності. Вчитель повинен створити необхідні умови для організації дозвілля та показати, що у школі діти не тільки навчаються, але й розвиваються. Вчитель повинен знати наперед, які інтереси та захоплення мають учні його класу, щоб правильно та цікаво організувати дозвіллєву діяльність.

Тому, однією з важливих умов стає створення ігрової зони для дітей, яка відповідає їхнім потребам та інтересам. У приміщенні потрібно виділити місце для зберігання ігрового матеріалу, іграшок, сценічних костюмів для сюжетно-рольових ігор тощо.

Дитина має певний контроль над своїм навчанням. Сучасні дослідження в галузі мозку, поведінкових ситуацій та окремих доказів

підтверджують, що особистий внесок у виконання завдання є гарним поєднанням і дає позитивні результати.

Узагальнюючи сказане, варто зазначити, що освітній простір, створений дитиною самостійно є важливою складовою всього навчального процесу. Отже, нові меблі, інтерактивні дошки, новітні навчальні матеріали – це лише частина успішного освітнього середовища, адже вчитель теж повинен прагнути до вдосконалення своєї роботи, використовувати новітні методи, форми роботи, зацікавлювати своїх учнів

Основні соціальні функції дозвілля – це комунікативна, соціальна, пізнавальна, рекреаційна, ціннісно-орієнтована, виховна, творча.

Важливими визначено такі рівні дозвілля: пасивний, розважальний, пізнавальний, творчий дозвілля. А загальними принципами дозвіллевої діяльності вважаємо такі: системність, добровільність, диференціація, наявність та якість послуг дозвілля, їх відповідність місцевим умовам, принцип інтересу.

Отже, визначення основних функцій дозвілля дозволяє правильно окреслити основні сфери життя.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НУШ В 2 КЛАСІ

2.1. Організація та методи дослідження культурно-дозвіллевої діяльності в 2 класі в умовах НУШ

Розробляючи програму нашого дослідження щодо вивчення реального стану особливостей організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів початкових класів, ми враховували всі необхідні вимоги, до яких віднесли: досвід шкіл, економічного розвитку країн, праць відомих науковців (О.Вишневський, К.Чорна, П.Ігнатенко та ін.). І, вважаємо, що результат виховної роботи в рамках культурно-дозвіллевої діяльності у другому класі буде спрямований на розвиток патріотичних почуттів та досвіду наймолодшого школяра, а саме:

- повага до національних та державних символів;
- повага до своїх батьків, родини, друзів, вчителів, людей різних професій;
- патріотичне ставлення до своєї Батьківщини, краю, де людина народилася та рідної мови;
- захоплення історією свого краю, творчістю відомих співвітчизників;
- повага до предків, героїв Батьківщини, знання розташування могил та пам'ятників, турбота про них;
- повага до народних та релігійних традицій, звичаїв, національних та сімейних свят та їх дотримання;
- шанобливе відношення до багатств природи, надбань українського народу;
- громадська діяльність, концепція захисту честі та гідності Батьківщини, гордості за свою Батьківщину;
- вміння проявляти почуття любові, наполегливість у досягненні своїх цілей, ініціативність та незалежність, доброзичливість у відношенні до інших

тощо.

Опираючись на соціальні потреби, ми запитали, які почуття та інтереси переважають у культурно-дозвіллевій діяльності учнів 2 класу, що впливає на їх розвиток.

Для цього було вивчено 6 дітей, які навчаються у другому класі Заболоттівської спеціальної школи. Використовувався комплекс методів для збору інформації: тривале спостереження за дітьми під час різних видів діяльності і спілкування з ними; інтерв'ю із учнями, батьками, працівниками освіти, виявлення фактів, анкети для учнів, інтерв'ю, спостереження. Ми вирішили зосередити своє дослідження на організації культурно-дозвіллевої діяльності, а також на формуванні національної свідомості другокласників у процесі цієї діяльності.

Виявилося, що об'єктивно оцінити організацію дозвілля та рівень розвитку національної свідомості важко.

За основу дослідження взято рівень освіти дітей, відомий у навчанні та психологічній, педагогічній літературі. Етапи формування національної свідомості та загальний рівень освіти наведені в таблиці 2.1.

Високим рівнем формування національної свідомості є:

- гарний прояв усіх компонентів,
- здатність до самостійності та самовдосконалення,
- прояв активного ставлення до суспільства, держави тощо. Середній

рівень формування

- перевага більшості позитивних компонентів,
- стабільна активність у деяких питаннях,
- наявність самостійності, але відсутність активності та бажання.

Низький рівень полягає в:

- відсутності активності та самостійності,
- не бажання працювати над собою,
- правильна поведінка тоді, коли цього вимагають старші особи.

Таблиця 2.1

Етапи формування національної свідомості учнів другого класу

Компоненти етапу формування національної свідомості	Характерні прояви рівня необхідних виховних знань		
	Високий	Середній	Низький
1	2	3	4
1.Повага до національних та державних символів	Дитина ознайомена та знає усі державні та національні символи своєї країни, шанує їх, ставиться з повагою до свого народу, цього надбань, вміє визначати державні символи, знає гімн своєї держави.	Дитина частко знає державні символи, проявляє інтерес до історії походження цих символів, але має незначні проблеми у виконанні та знанні гімна, дитині потрібно нагадувати деякі моменти щодо його виконання.	Дитина мало знає про державні символи країни, часто забуває їх, може переплутати національні та державні символи. Не виконує вказівки під час виконання гімну, не розуміє його важливості для людей.
2.Повага до своїх батьків, родини, друзів, вчителів, людей різних професій	Дитина з повагою ставиться до своїх батьків, виконує свої обов'язки та доручення	Дитина з повагою ставиться до своїх батьків, знає свої обов'язки, але не завжди виконує доручення, підтримує	Проявляє повагу до своїх батьків лише у деяких ситуаціях, не розуміє своїх обов'язків, доручення
	батьків, підтримує постійний зв'язок зі своїми родичами, шанобливо	нестійкий зв'язок зі своїми родичами, зазвичай це зустрічі під час свят. Шанобливо ставиться до людей	виконує з негативними почуттями, не проявляє бажання до спілкування з

	<p>ставиться до людей, пропонує їм свою допомогу.</p>	<p>та їхній професії, але рідко пропонує їм свою допомогу.</p>	<p>родичами, часто не поважає роботу інших людей.</p>
<p>3.Патріотичне ставлення до своєї Батьківщини, краю, де людина народилася та рідної мови;</p>	<p>Розуміє, що Батьківщиною ми називаємо країну, місто або село, свою вулицю, будинок, школу. Проявляє повагу до місця, де він народився, бере активну участь у роботі свого села або школи. Спілкується лише укр.мовою, розуміє необхідність її вивчення. Цікавиться діяльністю та творчістю багатьох видатних діячів культури: письменників, істориків, акторів тощо.</p>	<p>Розуміє, о Батьківщиною ми називаємо країну, край, село. Проявляє доброзичливе ставлення до своєї держави. Не завжди бере участь в діяльності школи. Вивчає рідну мову, але не завжди спілкується нею.</p>	<p>Розуміє, що Батьківщина – це країна, край, але не проявляє бажання дізнатися більше про неї. Не бере участь у заходах своєї школи, проявляє пасивність під час якихось виступів, змагань. Спілкується не чистою українською мовою, не проявляє бажання до її вивчення.</p>

<p>4.Захоплення історією свого рідного краю.</p>	<p>Дитина постійно вивчає нові факти про свою державу, цікавиться діяльністю багатьох відомих істориків, письменників, відвідує музеї та виставки, цінує традиції свого народу.</p>	<p>Дитина намагається розширювати свій кругозір, дізнаватися нове про свою державу. Цікавиться діяльністю лише знайомих їй діячів, не завжди відвідує виставки, музеї, цінує лише відомі їй традиції.</p>	<p>Дитина не захоплюється історією своєї держави, не цікавиться творчістю навіть відомих письменників, неохоче відвідує виставки, музей тощо.</p>
<p>5.Повага до предків, героїв Батьківщини, знання розташування могил та пам'ятників, турбота про них;</p>	<p>Проявляє повагу до своїх предків, шанобливо ставиться до могил та пам'ятників, вчить інших поважати та оберігати їх, бере участь у догляді за могилами предків.</p>	<p>Проявляє інтерес та повагу своїх предків, інколи бере участь у догляді за могилами.</p>	<p>Рідко цікавиться історією своїх предків, не бере участі у догляді за цими могилами та пам'ятниками.</p>
<p>6.Повага до народних та релігійних традицій, звичаїв, національних та сімейних свят та їх дотримання;</p>	<p>Дитина поважає та виконує усі звичаї, традиції, бере участь у сімейних та державних святах. Знає багато приказок, легенд тощо. Цікавиться історією свят та</p>	<p>Дитина поважає, але не завжди доотримується виконання звичаїв, традицій. Часто бере участь у святах, але в тих, які їй подобаться. Знає декільна колядок, щедрівок, народних пісень,</p>	<p>Дитина не цікавиться звичаями та традиціями свого народу, не завжди їх поважає. Участь у державних та сімейних святах бере дуже рідко. Не проявляє</p>

	його родя для людини. Вивчає щедрівки, колядки, засівалки, народні пісні та використовує їх під час різних святкувань.	але виконує їх не часто, лише за бажанням.	інтересу до вивчення колядок, щедрівок, народних пісень.
7.Шанобливе відношення до багатств природи, надбань українського народу;	Дитина ставиться шанобливо до надбань свого народу, поважає та цінує народні, державні багатства. Шанобливо ставиться до праць відомих людей, до праці своїх батьків. Бере участь у догляді за природою, піклується про неї, захищає природу. Старанно виконує свої доручення, намагається іншим допомогти у догляді та збереженні природи.	Дитина ставиться шанобливо до надбань свого народу, поважає та цінує природні багатства. З повагою ставиться до праці людей, але іноді не помічає важливу роль і працю своїх батьків. Дотримується правильного поведження з природою, але не намагається про неї піклуватися або захищати.Свої доручення виконує без великого бажання, часто лише з допомогою дорослого.	Дитина не шанобливо ставиться до народних надбань, природних багатств. Не розуміє користі та значення праці людей нехтує працею своїх батьків.Не намагається доглядати за природою, іноді шкодить їй. Не виконує доручення.

<p>8.Громадська діяльність, концепція захисту честі та гідності Батьківщини, гордості за свою Батьківщину;</p>	<p>Дитина дотримується правил дисципліни. Намагається спонукати інших дітей дотримуватися правил. Не порушує гідність та почуття інших людей, не дозволяє зачепати власну гідність. Любить свою Батьківщину, готовий захищати її честь. Проявляє гордість за свою державу.</p>	<p>Дитина намагається дотримуватися правил свого колективу. Не дозволяє порушувати свої права, але іноді може порушити права іншої людини. Поважає свою державу, але не готовий захищати її. Не завжди проявляє гордість за свою державу, лише в окремих випадках.</p>	<p>Дитина часто порушує првила свого колективу. Погано знає свої права, тому порушує права інших людей, часто цього не розуміючи. Проявляє слабку повагу до своєї держави, не бачить необхідності захищати честь своєї країни. Не проявляє гордість за свою країну.</p>
<p>9.Вміння проявляти почуття любові, наполегливість у досягненні своїх цілей, ініціативність та незалежність, доброзичливість у відношенні до інших тощо.</p>	<p>Дитині притаманні усі позитивні якості. Вона проявляє неабияку готовність допомогти іншим. Досить наполеглива та старанна у своїх діях, але проявляє неабияку дисципліну. З повагою та</p>	<p>Дитині притаманні більшість позитивних якостей, але вона часто може бути недоброзичливою у відношенні до інших, проявляє повагу та любов лише до деяких людей. Демонструє дисципліну, тільки тоді коли їй цікаво. Не дуже наполеглива у</p>	<p>Дуже рідко виявляє позитивні якості. Не проявляє бажання допомогти іншим. Часто порушує дисципліну. Не проявляє наполегливості у досягненні своїх цілей. Проявляє повагу дуже рідко.</p>

	любовю ставиться до інших людей.	досягненнях своїх цілей.	
--	--	-----------------------------	--

Моральні якості особистості формуються за умов навчання їх у процесі діяльності. Для того, щоб діти розвивалися всебічно та морально, дозвіллева діяльність повинна бути цілеспрямованою, організованою, включати в себе різні види та форми роботи, проводитися в позитивній атмосфері.

Для учнів початкових класів дозвілля є необхідною умовою оволодіння культурними цінностями, задоволення потреб, оволодіння уміннями та навичками проведення дозвілля. Тому, дуже важливо, щоб ця діяльність відповідала духовному розвитку учнів, їх розумовим потребам та інтересам.

Отже, за оптимальної організації використання різних форм і методів дозвілля може бути ефективним чинником формування культурного бачення учня, здатного насолоджуватися мистецтвом, природою, красою навколишнього середовища.

Варто зауважити, що основи моральної свідомості засвоюються в молодшому шкільному віці, тому необхідно залучати дітей до діяльності закладів культури та дозвілля для збагачення етичних знань.

2.2. Роль та місце культурно-дозвіллевої діяльності в нормативних документах початкової школи (організаційно-педагогічні умови)

Дозвілля – невід’ємна частина часу, під час якого людина може займатися своїми справами. Людина його витрачає на необхідні соціальні, творчі заняття. У цей час людина може займатися саморозвитком та самовдосконаленням, відвідуючи різні гуртки, секції, клуби тощо. Отже, людина обирає собі заняття за своїми власними інтересами, захопленнями. Протягом року діти відпочивають на вихідних, під час державних та національних свят, на канікулах, а це займає значну частину їхнього життя.

Діти під час навчання в школі можуть проводити своє дозвілля у різні способи. Наприклад, відвідувати спортивні секції, гуртки за їхніми інтересами, заняття у музичній школі та ін., то під час літніх канікул у дітей з'являється можливість обрати більшу кількість занять для себе. Тому варто звернути увагу на роботу клубу у літній час:

- а) представлення різної кількості нових видів дозвіллевої діяльності з метою заохотити учнів проводити свій вільний час з користю;
- б) необхідність працевлаштування дитини різного віку;
- в) урізноманітнити діяльність клубу відповідно до інтересів дитини влітку;
- г) добровільна участь; д) соціальна значимість;
- е) ініціативність дитини (потрібно враховувати її бажання та пропозиції).

Мета цих клубів – залучити більше учнів до активних та змістовних видів дозвілля.

Дозвілля розглядається в чотирирівневій структурі:

- освіта;
- творчість;
- розваги;
- інше.

Ми можемо поділити вільний час на дві категорії:

1. Соціально організований.
2. Особисто організований.

До другої категорії ми можемо віднести такі заняття дітей:

- зайняття фізичною справою за бажанням;
- ознайомлення з новою літературою, книгами;
- спілкування із товаришами, однокласниками, знайомими;
- проведення часу перед телевізором;
- слухання музики;
- гра вдома або поза межами дому;

- спільний відпочинок з друзями в когось вдома;
- заняття улюбленою справою;
- фізкультура чи спорт.

Більшість дітей займаються цими видами діяльності, проте молодь велику частину вільного часу проводить за телевізором, за комп'ютером, за читанням газет, зайняттями спортом. Дівчата воліють дивитися телепередачі, читати книги, приймати друзів вдома. Тому батькам варто звертати увагу на організацію такого часу, давати дітям поради щодо корисного та цікавого проведення свого дозвілля. Батькам варто приділити цьому належну увагу, щоб сформувані у дітей правильні поняття про дозвілля.

Соціально організований час для дітей потребує управління різними формами роботи. Потрібно звернути увагу на те, що ця перша категорія значно важливіша і корисніша за другу категорію. Такий поділ допоможе дитині мати більш соціально значущі заходи, які організуються та керуються дорослими: працівниками клубу та іншими організаторами дозвілля.

Сучасне суспільне життя дітей характеризується широким спектром умов та можливих провокацій, про які необхідно пам'ятати та враховувати, плануючи роботу з цією категорією відвідувачів.

Ми вважаємо, що час проведений влітку – найцікавіший час для дітей, коли вони можуть подорожувати, знайомитися з іншими людьми. Отже, організатори літнього відпочинку для дітей, повинні докласти максимум зусиль, щоб діти були активними та воно запам'яталося їм надовго. Необхідно спланувати та побудувати план дозвілля спираючись на захоплення та інтереси кожної дитини.

Робота буде успішною якщо організатори зацікавлені в цьому, від їхньої майстерності, від вміння спонукати дітей до самостійності та ініціативності. Дана робота повинна включати в себе дозвілля, роботу, спорт із пізнавальними, естетичними, фізичними та оздоровчими видами діяльності.

Зміст роботи клубних установ щодо роботи з дітьми становить:

1. Розробку заходів, спрямованих на вихованні патріотичних почуттів, розуміння національних звичаїв, поваги своїх батьків, піклування про старше покоління.
2. Підготовка спеціальних матеріалів з метою формування у дітей власної точки зору.
3. Застосування нових форм та методів, видів діяльності для всебічного розвитку дитини.
4. Створення клубів за інтересами, музичних колективів, творчих груп тощо.
5. Заохочення талановитих, обдарованих дітей до постійної цілеспрямованої діяльності.
6. Піклування про здоров'я та безпеку дітей.
7. Проведення заходів, спрямованих на формування національної та власної свідомості дитини, розуміння наслідків своїх дій.

Поширеними видами дозвіллевої діяльності для дітей можна вважати дебати, сімейні свята, туристичні поїздки, спілкування з відомими діячами нашого часу, концертні та мистецькі групи, конкурси, святкування днів народжень, відвідування та участь у музичних шоу та ін.

Літні канікули для учнів початкових класів можуть бути сприятливим часом для організації заходів зі святкування державних та національних свят. У цей період в державі проходить багато свят, серед них: Івана Купала, День Незалежності України, День Конституції України, День батька, Міжнародний день захисту дітей тощо. Наприклад, до Міжнародного дня захисту дітей можна запропонувати дітям намалювати малюнок «Моя найзаповітніша мрія» та кинути його до спеціальної скринь із здійснення усіх бажань. У цей день можна організувати перегляд мультфільмів на природі, розважальні та рухливі ігри, цікаві квести, діти можуть переодягнутися в своїх улюблених казкових героїв або супергероїв.

Варто зазначити, що дітям буде цікаво зустрітися з видатними

письменниками, майстрами, поспілкуватися з відомими людьми, взяти участь у майстер-класах, можна разом із батьками. Кожна дитина полюбляє брати участь у змаганнях, тому можна для них організувати спортивні змагання, змагання зі знання української мови, конкурс пісень, конкурс найкращого українського вбрання, конкурс з виготовлення жіночих прикрас тощо.

В останні роки велика увага приділяється екології, природі. Отже, під час літніх канікул доцільно буде провести ряд заходів, спрямованих на формування у дітей екологічної свідомості. Майбутній стан природного середовища залежить від того, наскільки високою буде екологічна культура наших молодих громадян, наскільки дбайливим буде їхнє ставлення до природи.

Для того, щоб урізноманітнити відпочинок дітей та впоратися з поставленою метою потрібно підготувати ряд цікавих завдань, форм, видів роботи. Наприклад, можна провести цікавий пікнік на природі, де діти зможуть пограти в ігри, переглянути відео про рослини, тварин або птахів, взяти участь у квесті «Цікаві фото про рослини», під час якого дитина буде знаходити цікаві рослини та фотографувати їх, а потім дізнаватися цікаву інформацію про цю рослину. Для дітей можна провести день під назвою

«Я тваринка», де діти будуть переодягатися в улюбленого звіра, розповідати про нього, виконувати дії, притаманні цій тваринці, а найголовніше їм треба буде пояснити свою важливість для людей. Це допоможе виховати у дітей почуття доброти, відповідальності, милосердя, доброзичливості тощо.

Ви можете успішно організувати виставки-конкурси природних матеріалів «Я живу серед природи», створити виставку про лікарські рослини «Чи може бути рослина лікарем», організувати захід «SOS-довкілля!» для дітей з метою прибрати навколишнє довкілля. Такий захід можна організувати, щоб допомогти односельцям у облаштуванні пам'ятників полеглих солдатів, прибираючи забуті криниці, джерела і водойми. У такий спосіб ми можемо показати дітям, як потрібно ставитися до природи, оберігати її, захищати. Важливо, щоб дорослі теж взяли участь та на власному прикладі

продемонстрували правильне ставлення до природи. Метою таких ігор є можливість сформувати у дітей екологічну культуру та свідомість. Цю роботу слід проводити систематично та організовувати у співпраці зі школами та іншими установами, плануючи та впроваджуючи нові форми спілкування.

На маршруті готуємо місця, де дитина зможе відпочити, пограти в цікаві ігри, поспілкуватися з іншими, розглянути флору та фауну, зібрати гербарій, послухати спів пташок, розглянути мурашники, побудувати житла для птахів або тварин тощо. Екологічна стежка може бути довжиною від одного кілометра до двадцяти. Це залежить від віку дітей, які будуть учасниками цієї експедиції.

Перш за все слід пам'ятати про фізичний розвиток дитини (спортивні свята, прогулянки, екскурсії, уроки фізкультури, туристичні походи). Для правильної організації фізичного розвитку потрібно поспілкуватися з медичною сестрою, а ще краще залучити її до проведення заходів.

Наприклад, можна пограти у гру «Вовк та зайці» з маленькими дітьми, гравці можуть сховатися за деревами, кущами, а погравши у гру «Пташка» – стрибнути з підвищення. Грати в ігри: бадмінтон, настільний теніс, волейбол, футбол, самокат, велосипед, героскутер.

Дітям приємно брати участь у спортивних розвагах. Спортивні розваги не готуються заздалегідь. Зазвичай вони проводяться знайомими для дітей рухливими іграми, атракціонами, вправами і змаганнями. Такі спортивні вправи, розваги можна проводити декілька разів на тиждень. Їхня мета полягає в підняти настрою дітей, формуванню фізичного розвитку через гру.

В свою чергу, спортивне свято потребує ретельної та старанної підготовки з боку організаторів: підготувати сценарій цього свята, розподілити ролі, продумати правила, підготувати матеріали для свята, мотивацію. Місцем проведення може бути парк, шкільна площадка, стадіон тощо.

Сценарій проведення спортивного заходу може включати такі компоненти: урочисте привітання, знайомство з командами, вигадування назви, девізу команди, виконання різних естафет, вправ, ігор командами, з метою

перемогти, оголошення підсумків змагання, нагородження переможців, завершення спортивного свята.

Досвід роботи в спеціальній школі дозволяє зауважити, що кожній дитині подобається бути в ролі туриста. Тому, вважаємо, варто звернути увагу на проведення туристичних маршрутів, де діти вчитимуться жити на природі та співіснувати з нею. Діти зможуть навчитися орієнтуватися на місцевості за допомогою компаса, карти, ознак природи, навчаться самостійно долати перешкоди, відстань.

Під час організації дозвіллевої діяльності варто поєднувати фізичне та патріотичне виховання дітей. Для цього варто ознайомити учнів з історичними та культурними традиціями держави, розповісти про відважних воїнів, які були у різні часи існування держави: українських козаків та гетьманів, воїнів часів Київської Русі, визволителів під час Першої та Другої війни, активних громадянських діячів тощо.

Мета такої організації полягає в формуванні почуття поваги до людей, які захищали та захищають нашу державу, розвитку інтересу до військової професії, виховання справжнього патріота та громадянина своєї держави, який свідомо готовий захищати свою державу, оберігати її гідність та права, відстоювати незалежність та кордони.

Дуже гарним прикладом для дітей буде знайомство з військовослужбовцями, спілкування з ними, проведення тематичних вечорів, виготовлення подарунків для цих людей, створення малюнків тощо.

Варто залучати дітей до прибирання пам'ятників загиблих воїнів, їхніх могил. Можна познайомити дітей з ветеранами війни, щоб вони з перших вуст почули історичну давнину. Не варто забувати, що зараз існує багато музеїв військової слави, які варто відвідати дітям, щоб розширити свій кругозір та заглянути в минуле свого народу.

Варто зазначити, що батьки повинні також всіляко сприяти розвитку патріотизму у свої дітей. Вони можуть проводити вечори, на яких

розмовлятимуть про своїх предків-учасників бойових дій, розкажуть дітям історію героїчного минулого їхньої родини. Батькам варто разом із дітьми відвідувати інвалідів війни, ветеранів або запрошувати цих людей до свого дому, де діти бачитимуть як батьки піклуються про інших та прагнутимуть також проявити любов та повагу до цих людей.

Отже, можна порадити підходити до організації заходів творчо, цікаво, весело та активно, а не оформляти літні канікули, здоров'я дітей та, звичайно, на благо клубів. Доцільно проводити театральні вистави, діти виконувати караоке-пісні та конкурсні пантомімічні вистави відомих літературних творів. Залучати до цих вистав усіх членів родини. Так само варто проводити заходи з кращого читання вірша, оповідання, розповіді за малюнком тощо. Крім того, читання гуморесок, комічних шоу, декламацій можуть бути цікавими. Варто пропонувати дітям читати енциклопедії, розвивальні книжки, та проводити велику кількість ігор, адже дитина через гру пізнає навколишнє середовище та вчиться жити в суспільстві, швидше пристосовуватися до нових умов життя.

Висновки до другого розділу

Провівши дослідження, яке стосувалося особливостей організації культурно-дозвілєвої діяльності, ми дійшли висновку, що виховання патріотизму, шанобливого ставлення до Батьківщини, любові до своїх батьків, поваги до людей – це головні завдання нашого часу.

Для реалізації цього завдання ми повинні використовувати нові форми, методи, види робіт під час дозвілєвої діяльності. Роль у вихованні цих почуттів, якостей належить батькам, вчителям, організаторам культурно-дозвілєвої діяльності тощо.

Важливо звернути свою увагу на вікові вподобання дитини, особисті якості дитини, її інтереси та захоплення. Для того, щоб правильно організувати дозвілєву діяльність необхідно підготувати необхідні матеріали за певною темою, налаштуватися на безперервне спілкування з дитиною, створити

позитивну атмосферу, щоб дитина могла вільно висловлювати свою думку, не боючись осуду з боку дорослого.

Отже, виховання шанобливого ставлення до Батьківщини, любові до рідного краю, виховання власної гідності, знайомство дитини з правами та обов'язками, вміння шанувати національні надбання народу, природу рідного краю потребує постійної, цілеспрямованої діяльності з боку дорослих. Дітям важко самостійно виховати у собі ці якості, тому ми повинні подавати їм гарний приклад, бути для них старшим наставником, готовим зрозуміти дитину та пояснити її роль у цьому світі.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НУШ В 2 КЛАСІ

3.1 Дослідження особливостей організації культурно-дозвіллевої діяльності в 2 класі

Місце проведення дослідження – це Заболоттівська спеціальна школа. Дослідження проводилося серед учнів 2-го класу.

Для перевірки патріотичних почуттів в другокласників нами були обрані такі методи перевірки: анкета, розмова, опитування. (Додаток А)

Під час проведення опитування ми змогли з'ясувати, що всі діти знають такі державні символи як Прапор, Герб, Гімн. Перед дітьми було поставлено два завдання. Перше завдання, полягало у демонстрації Гімну України. Друге завдання – намалювати Герб і Прапор України. 63, 5% дітей впоралися з цим завданням та продемонстрували високий рівень. Наступний крок полягав в ускладненні завдань. Дітям потрібно було розказати історію виникнення державних символів, правила поведінки при виконанні Гімну України. Результати отримані нами виглядають наступним чином: 28,9 % повністю впоралися з цим завданнями, 34,4 % потребували допомоги , 36,7 % не впоралися з даним завданням.

Також учням було запропоновано дати обґрунтовану відповідь на низку запитань, які стосують їхнього патріотичного виховання та національної свідомості. Наприклад, «Чи вважаєте ви державні символи важливими для свого народу?», «Які емоції у вас переважають при виконанні державного Гімну?», «Що ви можете зробити для розвитку своєї держави?»,

«Чи подобається вам говорити українською мовою?», «Чи відвідуєте ви визначні місця своєї країни?». Відповідь на ці питання змогли дати лише 49,8% опитаних, іншим учням важко було висловлювати свою думку. Наше дослідження стосувалося не лише розкриття патріотичних якостей, але й культурного розвитку дітей. Учням було запропоновано дати відповідь на такі

питання: «Чи ознайомлені ви з творчістю українських письменників?»),

«Яких письменників ви вивчали у школі?», «Чи цікавитеся творчістю українських письменників у вільний час, під час дозвілля?». Декілька учнів відповіли на високому рівні, вони цікавляться українською літературою та згадали багатьох літературних діячів. Проте, решта учнів згадали тільки тих письменників, творчість яких розглядали під час уроків.

Під час нашого дослідження ми поцікавилися в учнів про користь та важливість свят для нашого народу. З цією метою ми поставили учням низку запитань, а саме:

1. «Назвіть ваші улюблені свята.»
2. «Подумайте, які національні та релігійні свята ви знаєте.»
3. «Розкажіть про своє улюблене свято.»
4. «Назвіть традиції, які вам подобаються або ви вважаєте їх важливими.»

Всі учні відповіли на перше запитання. Вони розповідали про свій день народження, день Святого Миколая, Новий рік. Друге запитання викликало у них занепокоєння, що свідчить про те, що учні не можуть згадати їх або не знають. Лише деякі відповіли на запитання, назвавши національні свята – це Новий рік, День жінок, День козацтва, День захисника України; релігійні – Великдень, Різдво. Під час третього запитання учні розповіли про Новий рік, День Святого Миколая, Перше вересня, Великдень тощо. Під час четвертого завдання діти загадали такі традиції: ходити щедрувати, колядувати, засівати; святити Пасху в церкві, фарбувати яйця на Великдень, пекти млинці на Масляну, купатися в річці на Водохреща тощо. (див. Таб. 3.1).

Рівень знань учнів 2 класу про свята, традиції українського народу

Запитання	Рівні %		
	Високий	Середній	Низький
Назвіть ваші улюблені свята	76,5%	13,2%	10,3%
Подумайте, які національні та релігійні свята ви знаєте	5,7%	18,7%	75,6%
Розкажіть про своє улюблене свято	73,8;	12,4%	13,8%
Назвіть традиції, які вам подобаються або ви вважаєте їх важливими	7,9%	14,5%	77,6%

Наше дослідження стосувалося ставлення другокласників до природи свого краю, національних здобутків України. Це дослідження ми провели у формі анкетування, де учням потрібно було відповісти на декілька питань, обравши відповідь «Так» чи «Ні».

- Чи любите ви відвідувати місця з гарною природою?
- Чи використовуєте ви природні ресурси?
- Чи доглядаєте за тваринами, рослинами, охороняєте їх?
- Чи робите зауваження товаришам, які знущаються над рослинами чи тваринами?
- Чи посадити ви якусь рослину за своє життя?
- Чи допомагаєте батькам прибирати своє подвір'я?
- Чи піклуєтеся про домашніх улюбленців?
- Чи прибираєте за собою сміття після відпочинку на природі?

Провівши тестування, ми запропонували учням самостійно себе оцінити, поравувавши їхні позитивні відповіді. Саме таку оцінку поставили собі діти. Водночас ми завжди підкреслювали, що даний тест – це лише гра, а не перевірка.

Важливість цього тестування полягала в тому, щоб учні самі замислились над своїм ставленням до довкілля, звернути їхню увагу на те, що природу потрібно оберігати, а не нищити.

Переглянувши відповіді дітей, ми можемо зробити висновок, що вони не завжди замислюються над своїм ставленням до природи, але прагнуть до її збереження та захисту від забруднення.

Наступний етап нашого дослідження полягав у виявленні патріотичних почуттів другокласників. Важливими для вияву патріотичних почуттів в учнів молодших класів були їх відповіді на питання: «Чому ми повинні поважати національні та державні символи нашої країни?», «Чому ми з повагою повинні ставитися до старших людей?», «Чому ми повинні поважати тих людей, які роблять добро для нашої держави?». Відповіді дітей були такі:

- Ми повинні поважати символи, бо так ми проявляємо свою любов до держави.
- Ми повинні поважати старших людей, бо вони піклуються про нас.
- Ми повинні поважати людей, бо вони захищають та оберігають нас і державу.

Другокласники впоралися з цим завданням, продемонструвавши високий рівень патріотичного виховання. Вони з повагою ставляться до батьків, старших людей та держави в цілому.

В процесі свого дослідження ми змогли проаналізувати відношення дітей до роботи. З цією метою учасникам була запропонована змінена анкета, яка називалася: «Мое ставлення до роботи». Виберіть декілька наступних потреб і оцініть їх за цими правилами: «10», «9», «8», «7» –

найбільш необхідна, «6», «5», «4» – необхідна, «3», «2», «1» – менш необхідна.

1. Виконувати улюблену роботу.
2. Придбати хороші речі.
3. Купувати якісний одяг.
4. Піклуватися про родичів.

5. Гарно виконувати свою роботу.
6. Бути відомим .
7. Працювати для своєї держави.
8. Витрачати кошти на подорожі світом.
9. Піклуватися про людей, які опинилися в складній ситуації.
10. Працювати для покращення рівня життя інших людей.

Дослідження проводилося індивідуально. При необхідності ми пояснювали другокласникам, що саме варто розуміти під цією потребою. Як показало наше дослідження, по-перше, сучасним дітям потрібно мати велику кількість коштів, щоб задовольнити усі свої потреби. Тому що, дорослі часто показують дітям, що гроші відіграють важливе значення у нашому житті. Кожна дитина хоче гарно вдягатися, виглядати модною та сучасною. Це можна пояснити тим, що батьки часто звертають увагу на зовнішній вигляд своєї дитини, бажаючи одягнути її в найкращий одяг. У вихованні дітей варто звернути увагу на те, що такі потреби, як витрачати кошти на піклування про людей з складною ситуацією, для покращення життя у державі, для покращення рівня життя інших людей займають 8, 9 і 10 місце (це видно з таблиці 3.2).

Крім того, ми також провели додаткове опитування дітей з приводу національного календаря, систематизація та дидактичне узагальнення результатів якого також допомогли сформулювати рівні, перелічені в таб 3.2.

Таблиця 3.2

Відношення другокласників до природи рідного краю, до національних та державних надбань, до роботи

Показники Рівні	Відношення природи рідного краю, національних та державних надбань (%)	Патріотичне відношення до своєї держави, родини (%)	Відношення до роботи (%)
Високий	18,9	57, 6	13,4
Середній	47,9	24,2	42,7
Низький	33,2	18,2	43,9

Для того, щоб вивчити ставлення учнів другого класу до своєї держави,

нами було проведено дослідження. Це дослідження включало в себе два етапи (дослідження проводилося на двох уроках). Перший етап заключався в проведенні розповіді. Під час цієї бесіди ми поставили такі питання:

1. Як ви розумієте, що таке «Батьківщина»?
2. Як ви думаєте, від якого слова утворилося це поняття ?
3. Чи можете ви підібрати синоніми до слова «Батьківщина»?
4. Ви відчуваєте себе громадянином України?
5. Ви турбуєтесь про майбутнє свого міста, України?
6. Чи повинні ми захищати честь та гідність нашої держави?
7. Чи відчуваєте ви гордість за свою державу?
8. Як ви ставитесь до порушників дисципліни?
9. Яка ваша відповідальність за ваші дії?

Наприкінці були проаналізовані розповіді, складені учнями.

Під час другого етапу ми роздали учням картки, які містили позитивні та негативні відповіді про їхнє ставлення до Батьківщини. Другокласникам пропонувалося уважно подивитися на них, вибрати ті твердження, які, на їхню думку, є правильними.

Картки містили такі твердження:

- творити добро для майбутнього своєї країни;
- гарно навчатися;
- цінувати та поважати своїх близьких;
- любити свій дім та край, де народився;
- відповідати за свої дії та вчинки;
- дотримуватися норм і правил, прийнятих у суспільстві;
- оберігати свою державу;
- берегти природу;
- не брати участі у державних справах;
- нищити природу, знищувати довкілля;
- не проявляти інтерес до минулого своєї держави;

- не поважати людей похилого віку;
- не дотримуватися традицій та звичаїв своєї держави;
- не оберігати державні та національні символи держави;
- жити під гаслом «Кожен сам за себе»;
- не поважати роботу людей.

Кінцевий результат діагностичного методу записували у спеціальну таблицю, рахували позитивні та негативні характеристики, обрані учнями позитивних та негативних характеристик та визначали загальну мотивацію учня. На основі отриманих результатів, можна зробити такі висновки: 17,2% респондентів продемонстрували достатній рівень патріотичних почуттів; 48,5% показали середній рівень; 36,3% – низький рівень. Проаналізувавши дані дослідження ми змогли дізнатися про рівень національної свідомості молодших школярів та з'ясувати конкретні напрямки для подальшої роботи. Використовуючи модифіковану версію методу М. Рокича, ми досліджували ступінь значущості якостей особистості. Цей прийом виявився найефективнішим у зборі необхідного матеріалу для подальших досліджень. Респондентам роздавали окремі картки, які учні повинні були викладати у порядку їх важливості. Кінцевим результатом мало стати справжнє шанобливе ставлення до держави. Варто врахувати, що діти могли проявляти нещирість у своєму виборі, не розуміти значення якості, тому ми постійно спілкувалися з учнями та пояснювали їм не зрозумілі моменти.

Діти дали оцінки карткам і відповіли на такі питання:

«Чому ці якості важливі для людей?»

«Кому з ваших знайомих притаманні ці якості?»

«Чи помічали ви ці якості у себе?»

«Як ці якості впливають на ваше життя?»

Опрацювавши отримані дані ми змогли зробити такий висновок: другокласники на перше місце ставлять працьовитість, старанність, наполегливість, турботу, самостійність, правдивість. Але чуйність, повага,

гідність, честь, ініціатива були на останньому місці. Як бачимо, якості, які обирають здобувачі початкової освіти, стосуються їхніх особистих потреб. Дані результати ми зобразили у вигляді діаграми(див.Рис.3.1)

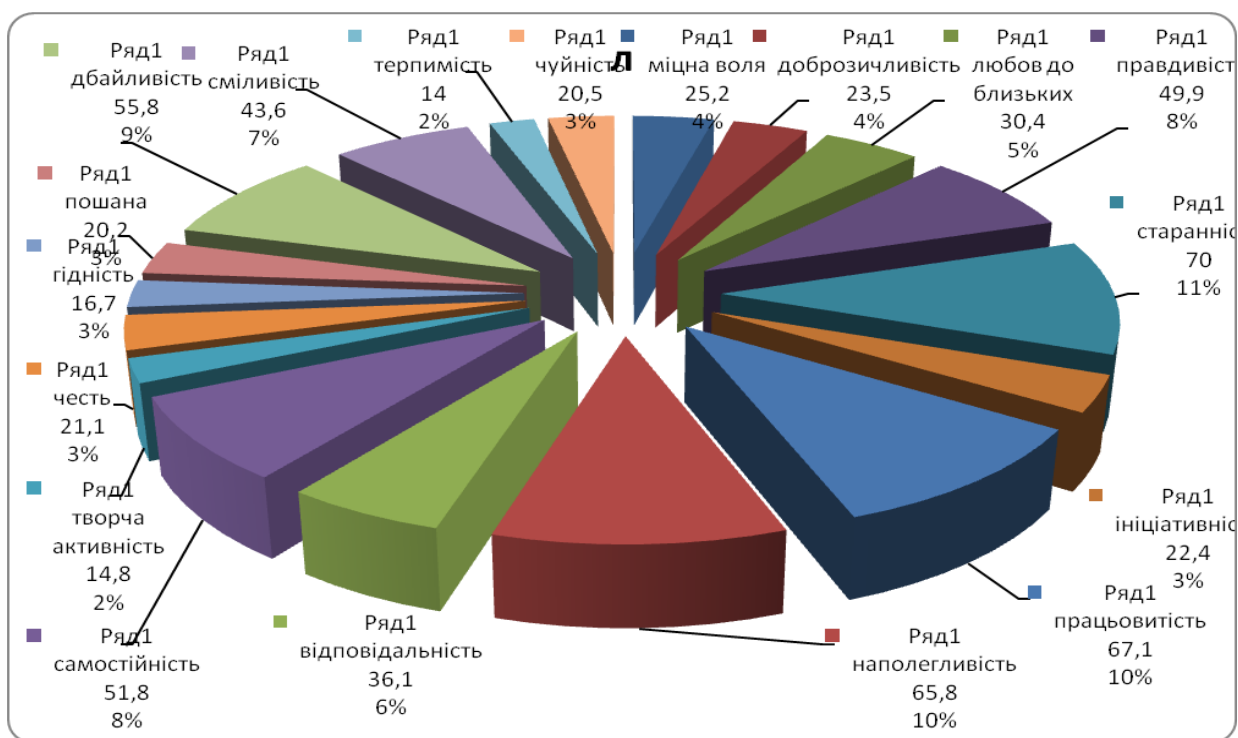

Рисунок 3.1. Ступінь значущості якостей для учнів другого класу, що характеризують вихованість національної свідомості.

За результатами спостережного експерименту, аналізу культурно-дозвіллевих освітніх програм для другокласників з урахуванням якостей та рис, що відображають патріотичну спрямованість школярів, ми виділили такі рівні національної свідомості:

1. Сім'я:

- любов до своїх близьких, повага до родичів, людей різних професій;
- повага до предків, захисників держави, оберігати місця розташування пам'ятників та могил, турбота про них;
- повага до народних та релігійних традицій, звичаїв, національних та сімейних свят та їх дотримання.

2. Соціальні:

- захоплення історією свого села, міста, прояв інтересу до мунулих героїчних часів держави, інтерес до життєвої долі відомих співвітчизників;

- вміння дбати про природу, захищати та оберігати державні надбання, пам'ятки культури, творчі осередки, поважати та цінувати працю інших людей;
- виховувати у собі тільки позитивні якості, такі як працьовитість, відповідальність, ініціативність, незалежність, наполегливість тощо

3. Державні:

- повага до державних та національних атрибутів України;
- шанувати рідну мову, рідні місця, рідний край;
- громадська діяльність, концепція захисту честі та гідності Батьківщини, гордості за Батьківщину.

3.2. Методичні рекомендації щодо організації культурно-дозвілєвої діяльності в 2 класі в умовах НУШ

З метою підтвердження мети та завдання роботи, керуючись рекомендаціями наукової літератури, ми звернулися до методу моделювання навчально-виховного процесу, метою якого є підвищення рівня національної свідомості дітей молодшого шкільного віку, а саме учнів 2 класу.

У процесі узагальнення інформації ми прийшли до висновку, що провідну роль у вирішенні проблеми формування та розвитку національної свідомості в учнів 2 класу відіграють такі складові:

а) цілеспрямована підготовка вчителя до проведення уроків рідної мови відповідно до сучасних вимог;

б) дотримання на уроках психолого-педагогічних умов щодо навчання дітей лівші;

в) запровадження в структуру уроків рідної мови спеціально підібраних та розроблених навчально-корекційних вправ, спрямованих на підвищення рівня формування та розвитку національної свідомості учнів 2 класу. Відповідно, створена нами дидактична модель містила названі нами компоненти, які після побудови склали блок-схему

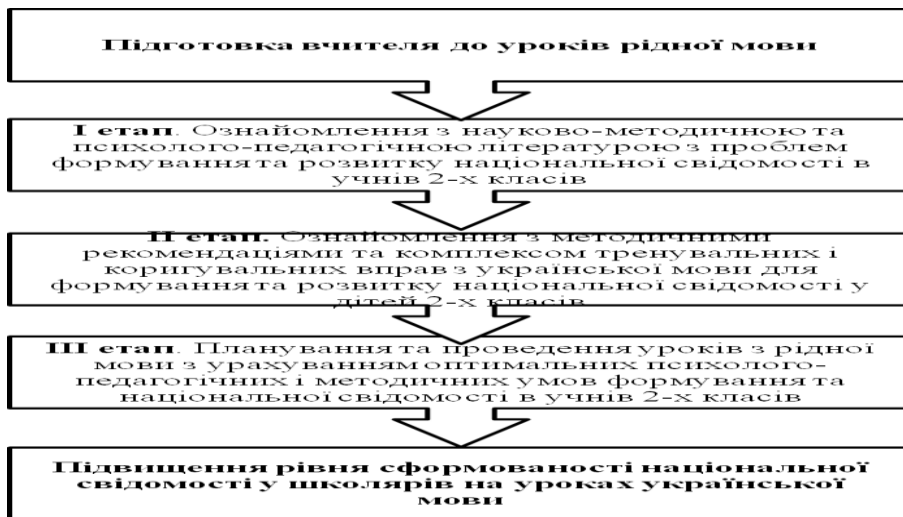

Рис. 3.2. Дидактична модель підвищення рівня сформованості та розвитку національної свідомості учнів 2-х класів

В ході проведення формуючого експерименту було виявлено ефективність впровадження завдань творчого характеру в українській мові та літературі для посилення розвитку національної свідомості:

- можливість використання творчих завдань під час проведення будь-якого уроку;
- створення ситуації успіху під час уроків української мови та літератури (цікаві, доступні для молодших школярів теми і форми під час уроку української літератури, створення плакатів, газет, буклетів за певною темою);
- використання на уроці основних прийомів літератури та мови;
- використання усної народної творчості.

Необхідною та важливою умовою під час уроків є створення розвивального та творчого середовища. З цією метою вчителю важливо створювати позитивний емоційний фон, де дитина буде готова проявляти свій інтерес та бажання вчитися, готовність дітей до обговорення, вміння співпрацювати під час виконання спільних завдань тощо.

Для реалізації поставленої мети необхідно створити умови, які допоможуть сформувати у дітей патріотичні почуття та національну свідомість. Відповідно до гіпотетичного бачення, емоційний досвід учнів у пізнанні своєї держави, формуванню у них державних цінностей повинен

відповідати їхнім інтересам та захопленням. З цією метою ми пропонуємо створити шкільний клуб «Любисток», де ми будемо ознайомлювати учнів з традиціями, звичаями, обрядами рідного краю, розширювати їхній кругозір та формувати у них стійку національну позицію

Робота в клубі охоплюватиме чотири теми, які мають на меті виховання національної свідомості, патріотизму та державної самосвідомості. Версія клубної роботи «Любисток» продемонстрована в таблиці 3.3.(Додаток Б)

Програма клубу «Любисток» складається із 4 розділів:

- 1) Родинний
- 2) Соціальний
- 3) Державний
- 4) Узагальнюючий

Перший розділ «Родина» присвячений роботі з другокласниками. Вона полягає в розгляді таких питань як кохання – основа щасливої родини; родина – оберіг для дитини; батьки – найбільша цінність, яку ми можемо мати; дитина – частина родини. Всі питання ми об'єднали в тему, яка має назву «Родина як одна із частин великого суспільства».

У другому розділі робота над патріотичним вихованням проводитиметься на тему « Рідний край свій знай та поважай». Під час вивчення цієї теми, ми ознайомимо учнів з різними поняттями: «державне свято», «традиція», «звичай», «символ», розповімо їм про особливості рідного краю, походження назви їхнього мальовничого села, цікаві факти з життя населеного пункту тощо.

У третьому розділі ми ознайомлюємо їх з основними державними святами, підкреслюючи їх значення для цих держав та нації.

Учнів можна ознайомити із такими подіями:

- патріотичні свята (День захисника Вітчизни, День Незалежності України, День козацтва тощо);
- національні (Восьме березня – день усіх жінок, День матері, День батька, День захисту дітей тощо);

- релігійні (День Святого Миколая, колядка, Спас, Водохреща, Маковія, Івана Купала тощо);
- родина, як частина суспільства (весілля, хрестини, святкування днів народжень).

В останньому розділі відбувається узагальнення отриманих знань учнів за цими трьома розділами.

У клубі учасники експерименту з великим інтересом будуть вивчати особливості розпису писанок, спробують самостійно створити свою писанку, відбудеться ознайомлення з вишитими рушниками, орнаментами цих рушників, особливостями вишивки, спробують самі вишити серветку; почують розповідь про рослинні та тваринні символи, обереги; народні свята, народний календар. Ми можемо залучати не тільки учнів, а й їх бабусь і дідусів до навчальної діяльності, яку проводимо в школі.

Для кращого засвоєння учнями цього матеріалу можна створити у класі етнографічний куточок під назвою «Обереги мого народу». Таким чином, ми можемо разом з учнями провести святкування Різдва у школі, запросивши приєднатися до нас усіх членів родини, де всі будуть активними учасниками процесу підготовки та проведення. Перший етап буде полягати в приготуванні страв зі своєю бабусею, дідусем. Дитина самостійно обирає одну страву із дванадцятьох, яку хоче приготувати вдома. Другий етап – це підготовка до проведення святкування. До цієї підготовки ми залучаємо батьків усіх дітей. Діти вчать святкові колядки, разом з дітьми готуємо святкову програму та підбираємо або виготовляємо необхідні матеріали. На нашу думку, таке дійство цікаве та захоплююче для учнів, яке вони будуть пам'ятати і довго згадувати.

Однією із важливих цілей нашої країни є дотримання права дитини на здоров'я та, а турбота про здоров'я дітей – це один із основних показників ставлення держави до власного майбутнього.

Відповідно до Законів України «Про здоров'я та відпочинок дітей»,

«Про охорону дітей», «Про позашкільну освіту», розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 року №11964 / 1 / 1-19 «Про підготовку оздоровчої компанії у 2019 році», наказ Міністерства освіти і науки України від 7 травня 2019 року №627 «Про організацію оздоровлення та відпочинку дітей улітку 2019 року» та з метою забезпечення належного організації відпочинку, оздоровлення та працевлаштування дітей влітку ми рекомендуємо під час літньої оздоровчої кампанії зосередитись на змістовному дозвіллі дітей.

Відпочинок при оздоровчому таборі – це можливість дитини саморозвиватися, самовдосконалюватися, самореалізовуватися.

Правильно організована дозвіллева діяльність у оздоровчому таборі допоможе дитині у розкритті своїх позитивних якостей. За допомогою різних форм дозвілля ви можете зберегти емоційне здоров'я, формувати силу волі та характер. Дозвіллева діяльність сприяє духовному, соціальному, інтелектуальному та фізичному розвитку дитини. У новому середовищі вона зможе розкрити свій потенціал, проявити найкращі риси характеру, навчиться самостійності та ініціативності, вмінню спілкуватися та домовлятися зі своїми однолітками. Реабілітація і спокій будуть важливі дитині, щоб вона могла в відпочити від роботи, навчилася швидко пристосовуватися до змін, отримала позитивний досвід у спілкуванні з іншими членами соціуму. Основними завданнями дозвіллевої діяльності є:

- усвідомлення зв'язку між відповідальністю, свободою людини та її правами;
- формування позитивного соціального досвіду;
- забезпеченні безперервного, цілеспрямованого розвитку особистості, її постійного зростання;
- здатність підростаючої дитини протистояти негативним проявам поведінки з боку інших людей, перешкоджання аморальним вчинкам;
- розвиток творчої та моральної позиції;
- утвердження у свідомості та почуттях особистості патріотичних

цінностей, переконань та поваги до культурно-історичного минулого України;

- залучення дитини до розкриття культурних цінностей;
- створення системи пошуку, розвитку та підтримки молодих талантів;
- допомога у пошуку свого соціального та професійного значення.
- виховання позитивних якостей: доброзичливість, повага, милосердя;
- забезпечення зміцнення здоров'я.

Потрібно звернути увагу на інтереси та захоплення дитини, щоб їй було цікаво проводити час, щоб це була не примусовість з боку батьків, а прояв ініціативи самої дитини. Для вдосконалення організації дозвілєвої діяльності необхідно використовувати нові методи, форми, види відпочинку, необхідно розвивати активні форми відпочинку та оздоровлення, сприяти колективній теорії освіти.

Колективна творча праця сприятиме розкриттю у дитини найкращих якостей, вмінню спілкувати з іншими дітьми, відстоювати свою точку зору, але при цьому поважати думку інших. Діти можуть бути гарними вчителя один для одного, разом вони зможуть розвиватися морально та духовно, формуючи модель майбутніх стосунків із іншими членами суспільства.

Колективна творча робота має інтерактивний характер, адже всі її учасники є активними організаторами та виконавцями. Вони об'єднані такими групами:

- пізнавальними: подорожі, розгадані та невіршені загадки, місто веселощів, підготовка незвичних проєктів, естафета улюблених занять, усний журнал, прес-конференція;

-художніми: ляльковий театр, інсценізація казок, концертні програми, пантоміми, літературні конкурси;

- спорт і здоров'я: веселі спортивні ігри, сьюта туристичних ігор, спортивні ігри народних ігор, веселі літні спортивні ігри, маленькі олімпійські ігри, бій невловимих людей, космонавтів та метеоритів;

- організаційні: проведення днів народжень, випуск стінгазети, малювання плакатів, виконання доручень, колективний розгляд питань.

Усі запропоновані заходи проводяться у формі гри або спілкуванні у колі, перед вогнищем на різну тематику, тому можна сказати, що це спілкування у колективі. Слово надається кожній дитині, всі можуть висловити свою думку, поділитися думкою, досвідом, не боючись почути докір або не згоду зі сторони іншого учасника.

Формами такого колективного дозвілля є «Проблема на полі», «Чарівний огляд», «життєві ситуації», «Що таке сіль?», «Людина скрізь», «Коли говорять предмети?», «Козуб», «Вечір одкровень». Важливо формувати в дітей мовленнєву культуру (складання прислів'я та приказок, розгадування ребусів, кросвордів, відгадування загадок, розшифровку фразеологізмів) Ігри з буквами та словами включають кросворди, ланцюгові слова, логографи, метаграми, анаграми, омоніми, шаради, паліндроми та різні ігри зі словами. Загадки, ігри на логіку гарно тренують увагу, пам'ять, логіку.

Є види ігор, які проводяться в школі, зі сцени, клубі, а влітку – під відкритим небом. Важливо, що ігри різні за змістом, оформленням, характером дій, з якими вони пов'язані. На сцені представлені різноманітні ігри та розваги:

- трюкові: «Дата твого народження», « В якій руці монета»;
 - жартівливі: «Незвичайні відповіді», «Я відомий чарівник», «Нісенітниця»,
 - розважальні: «Веселий рибалка», «Чудернадський бокс», «Відгадай загадку», «Обери приз», «Склади слово»;
 - колективні : віршовані, музичні, поетичні, танцювальні тощо.
- Найбільше учні любляють ігри, які розкривають їхні пізнавальні, творчі, організаційні здібності. Ігри спрямовані на розширення досвіду дитини, формування уявлень про навколишній світ, розширення кругозору.
- ігри з математики: «Цікаве ділення/множення», «Математична хвилинка», «Зроби це швидко», «Найшвидший рахівник», «Порахуй до 2»;

- ігри з літератури: «Творча натура», «Знаходження синонімів/антонімів», «Відгадай назву твору», «Хто написав цю фразу»;
- ігри з географії: «Вісім чудес світу», «Географічна мозаїка», «Розумний дослідник»;
- природничі ігри: «Відгадай птаха», «Впізнай тварину за описом», «Відгадай рослину за зображенням», «Захисник довкілля».

Ігор для розвитку пізнавальних можливостей дитини дуже багато. Однією з таких форм є вікторина, яка покликана розбудити у дитини активність та ініціативність.

Зміст і теми можуть бути різними: «Дуель вчених», «Склади слово», «Три мудреці».

Гра-подорож – це цікава форма проведення дозвілєвої діяльності, сповнена творчості дітей, проводиться за допомогою дорослого, який виступає у ролі ведучого. Дана гра зазвичай проводиться у приміщенні, але іноді може бути організована на вулиці, проте це повинно бути тихе, спокійне місце. Тема ігор залежить від мети, яку ви перед собою ставите: краще вивчити математику, отже подорож до «Царства математики»; навчити учнів слідкувати за чистотою та гігієною, отже до «Царства гігієни»; навчити учнів поводитися на дорозі, отже, до «Царства Дорожніх Знаків»; прищепити дітям любов до книги – подорож до «Країни Читайликів».

Така гра, як «Експрес гра», допоможе вчителю реалізувати комплекс навчальних завдань: розвиток творчих, пізнавальних, організаційних здібностей, інтелекту та ерудиції, інтелекту та винахідливості, ініціативи та уяви, наполегливості, швидкість реакції, колективної роботи, відповідальності за свої дії. Експрес-гра полягає в швидкому проходженні маршруту, зупиняючись тільки для виконання цікавих завдань та відпочинку.

Молодшим школярам буде весело пограти в експрес гру «Казковий поїзд», де вони відвідають станції з казковими героями та виконають їхні доручення, завдання. Назви станції: «В гостях в Червоної Шапочки», «Допомога гномам», «Зілля для пробудження», «Чарівне волосся»,

«Довгий ніс», «Чарівні перетворення» тощо.

Дітям буде цікаво пограти в гру, де потрібно знаходити предмети, заховані речі. Ця ігрова форма роботи проводиться на свіжому повітрі. Це складна освітня справа, адже вона наповнена розумовою, творчою, пізнавальною, руховою активністю та забезпечує всебічний розвиток учасників.

Кожна дитина полюбляє брати участь у різних конкурсах, стати учасником ігрової програми. Дана програма має за мету вирішення складних педагогічних завдань, які подаються у формі веселих завдань. Така форма роботи сприяє творчому, духовному, фізичному розвитку дитини та цілеспрямованому процесу особистісного зростання дитини. Варто зауважити, що участь дитини у такій конкурсній програмі добровільна, дитина сама проявляє ініціативність, самостійність. Вона прагне працювати у нових умовах, у позитивній атмосфері, де можна висловити свою думку, показати свої вміння, показати чого вона навчилася, проявити себе як командного гравця, стати частиною колективу. Нам відомі багато видів ігрових програм: музичні, спортивні, пізнавальні, екологічні, оздоровчі, трудові, організаційні.

Ігрова програма може містити таку назву: «Моя спортивна родина», «Зірковий виступ», «Що?Де Коли?», «Дівчата переможниці», «Хлопці-розбишаки».

Варто врахувати, що для гарного розвитку дитини необхідно створювати ситуації успіху, де дитина зможе проявити себе з найкращої сторони, досягти гарних результатів.

Бажано створити гуртки, з поділом на групи за інтересами: музичні здібності, танцювальні здібності, спортивні інтереси, екологічного спрямування тощо. Це розширить коло спілкування дитини, допоможе знайти нових друзів.

При організації освітньої та дозвіллевої діяльності гуртків рекомендуємо використовувати збірку «Навчальні програми для дитячих клубів оздоровлення та відпочинку», рекомендовану Міністерством освіти і науки України (дист

Міністерства освіти і науки від 11.06.2018 № 1 / 11-6203) та містить 25 навчальних програм за основними напрямками позашкільної освіти.

Для розвитку патріотичного виховання учнів, варто проводити пізнавальні екскурсії, діти подорожуючи будуть вивчати звичаї та традиції свого народу, героїчне минуле держави, учні розширять свій кругозір, весело, цікаво та змістовно проведуть свій час.

Українське народознавство як невід'ємний компонент виховання патріота. Складові виховання я:

- знання про суспільство,
- спосіб їх життя,
- рід їхньої діяльності у той час,
- творчі здобутки,
- «родове дерево»,
- національний світогляд тощо.

Ми пропонуємо створити для дітей кімнату, де вони зможуть вивчати літературу, знайомитися з творчістю відомих людей. У наш час технічний прогрес творить великі дива, тому ми можемо проводити для дітей віртуальні подорожі, спілкуватися онлайн з людиною тощо.

Досить новими та ефективними формами організації дозвіллевої діяльності є майстер-класи, де діти зможуть навчитися вишивати, шити, готувати українські страви, виготовляти іграшки з тканини, дерева, робити витинанки, розписувати писанки, виготовляти обереги, робити вироби з глини, навчатися плести з лози та соломи, засвоять різні методи образотворчого мистецтва.

Також доцільно організовувати концерти, театралізовану фольклорну та етнографічну діяльність, спрямовану на розгляд весняних та літніх народних свят. Для цього необхідно забезпечити дотримання умов:

1. Формувати в учнів розуміння своєї приналежності до українського народу, розширювати їхні знання про героїчні вчинки людей, прояв мужності та

патріотичності;

2. Виховувати в учнів повагу то традицій свого народу, звичаїв, історії, розвивати учнів в духовному, моральному, естетичному планах.

На сучасному етапі розвитку нашої країни фізичне виховання молодших школярів дуже важливе. З цією метою необхідно проводити спортивні змагання, залучати учнів до рухливих ігор, брати участь у спортивних конкурсах.

Для проведення зазначеної роботи доцільно використовувати спортивно-масові заходи, народні рухливі ігри. Наприклад, проведення тематичних бесід та виховних годин про козаків, про їхні символи, звичаї, традиції, їхній національний одяг, зачіски тощо; практичне відтворення тих часів, розгляд та демонстрація звичаїв, приготування страв козаків.

У наш час можна проводити зустрічі дітей із захисниками України, воїнами АТО, спілкуватися з волонтерами, допомагати їм у зборі необхідних речей для людей, які цього потребують.

Для учнів можна організувати флешмоб, який стосуватиметься минулого та сьогодення «Крізь призму віків», «Я живу сьогодні, але пам'ятаю про героїчне минуле».

Сьогодні проблема насильства і, зокрема, цькування залишається критичною. Дитина дуже гостро реагує на критику в її сторону, образи інших дітей, не бажання однолітків спілкуватися з нею, постійне цькування з боку однолітків. Такий прояв агресії в сучасному світі назвати «булінг». Ми можемо спостерігати різні прояви булінгу: починаючи від фізичного і закінчуючи моральним, психічним. З метою подолання булінгу в школі, в суспільстві необхідно вчити дітей вирішувати конфлікти мирно, не боятися розповісти про цю ситуацію дорослій людині, тому варто проводити бесіди, виховні години, тренінг з такими назвами «Булінгу не місце серед людей»,

«Скажи булінгу стоп», «Зупинимо булінг разом» тощо

При організації цих заходів, варто звернути увагу на теоретичний

аспект, те що ми будемо розповідати дітям. Наприклад, ознайомити їх з поняттям «агресія», «булінг», «насильство» тощо; розповісти про категорії учасників булінгу: жертва, хуліган, прихильники булінгу.

Існують такі види булінгу:

- 1) психологічний(вигадування прізвиськ, цькування, образи);
- 2) фізичний(побиття, завдання шкоди іншій людині);
- 3) економічний (відбирання речей, грошей, телефонів) ;
- 4) кібербулінг (здійснюється через соціальні мережі, Інтернет тощо);
- 5) сексуальний(полягає в сексуальних діях до іншої людини без її згоди).

Для ефективної співпраці в процесі подолання «булінгу» потрібно активно співпрацювати з батьківським комітетом, учнівським самоврядуванням, різними громадськими організаціями, соціальними службами, правоохоронними органами тощо. Тільки в такий спосіб та взаємодії всіх представників освіти та влади ми зможемо створити для учнів безпечне середовище, без насильства та цькування, все це забезпечуватиме та розширюватиме їх світогляд у процесі улюбленої пізнавальної чи творчої діяльності, сприятиме здоровому способу життя та відпочинку.

Висновки до третього розділу

Організація культурно-дозвіллевої діяльності полягає в розробці нових форм та методів роботи з другокласниками. Вчителю варто звернути увагу на формування в учнів патріотичних почуттів, національної свідомості, бережливого ставлення до природи, національних та державних надбань.

З цією метою він може проводити різні заходи, концерти, бесіди, залучаючи ж до цієї діяльності батьків, старшого покоління.

Цікавою формою роботи з другокласниками буде можливість запросити відомого письменника, спортсмена, актора, який розповість дітям про свою професію та її роль в суспільстві.

Важливо не забувати, що діти беруть приклад зі своїх батьків. Будь-якій дитині буде приємно побачити своїх в ролі організаторів свята або у ролі гостей, які розповідатимуть про свою професію та її важливість для інших.

Крім того, залучення старшого покоління до шкільної або позашкільної діяльності, допоможе сформувати в учнів почуття поваги, любові та готовності допомагати іншим, піклуватися про старше покоління.

Важливо пам'ятати, що спеціальна школа – це важливий осередок розвитку дитини з інтелектуальними порушеннями. Вчителю необхідно організувати свою роботу таким чином, щоб там була не тільки навчальна та розвивальна, але й виховна мета, що допоможе сформувати в учнів національну свідомість та почуття гідності і свободи.

З метою виховання вищезазначених почуттів у школярів нами було розроблено програму клубу «Любисток». Під час роботи в цьому клубі діти не тільки почують цікавий матеріал, але й самі спробують самостійно створити свою писанку, вишити серветку тощо.

Особливе завдання вчителя у сфері формування національної свідомості у дітей – це забезпечити вивчення ними національного календаря. Для кращого засвоєння учнями цього матеріалу можна створити у класі етнографічний куточок під назвою «Обереги мого народу», де діти зможуть розглянути різні обереги та залишити там свої зроблені писанки, серветки, вишивки тощо.

ВИСНОВКИ

Отже, в рамках написання кваліфікаційної роботи та вирішенні заявлених у роботі завдань, нами були сформовані наступні висновки:

1. Дозвіллева діяльність відбувається відповідно до потреб та можливостей людини. Кожна людина має право та свободу вибору дозвіллевої діяльності, яка здійснюється на добровільних засадах. Особливість такої діяльності полягає у тому, що людина отримує від неї задоволення.

Ми розглянули основні соціальні функції дозвілля: комунікативна, соціальна, пізнавальна, рекреаційна, ціннісно-орієнтована, виховна, творча.

Виокремили такі рівні дозвілля: пасивний, розважальний, пізнавальний, творчий .

Виокремлено загальні принципи дозвіллевої діяльності: системність, добровільність, диференціація, наявність та якість послуг дозвілля, їх відповідність місцевим умовам, принцип інтересу.

2. Визначено основні напрямки та етапи роботи вчителя під час дозвіллевої діяльності: Вивчення індивідуальних особливостей дитини, сприяння розвитку їхніх талантів, захоплень, можливостей.

- Здійснення зв'язку школи з дитячими організаціями.
- Сприяння створенню здорових, безпечних умов виховного процесу спільно з школою та сім'єю.

Ми розглянули особливості організації дозвіллевої діяльності у школі та поза її межами, у період літніх канікул та у вільний час дитини. Варто звернути увагу, що культурно-дозвіллева діяльність повинна бути спрямована на розвиток патріотичних почуттів учнів, формуванню національної свідомості школярів, розвитку позитивних якостей: доброзичливості, ініціативності, наполегливості, самостійності, зацікавленості, поваги до інших людей, бережливого ставлення до природи рідного краю та держави, шанобливого ставлення до національних пам'яток культури, могил своїх предків, поваги до

минулого своєї країни, цікавості до історії держави, до життя та творчості відомих українців.

Під час організації культурно-дозвіллевої діяльності вчителю або організатору потрібно врахувати всі виховні аспекти свого заняття, вік та інтереси дитини, психологічні та фізичні умови, рівень розвитку дитини тощо. Організація культурно-дозвіллевої діяльності полягає в розробці нових форм та методів роботи з дітьми.

3. Досліджено проблему дозвіллевої діяльності, та розроблено методичні рекомендації для ефективної роботи вчителя з організації дозвіллевої діяльності у другому класі.

Розроблено програму клубу «Любисток». Діяльність, якого спрямована на розвиток усіх вищезазначених почуттів в учнів другого класу. Мета цього клубу – це розширити знання учнів про свою державу, національні та державні символи країни, символи та обереги, традиції та звичаї. Важливе значення також відіграє ставлення до своєї родини, тому ми окреслили окремі теми, які стосуватимуться матері, як берегині родинного затишку та батька, як захисника усього роду. Робота в цьому клубі буде сприяти залученню усіх членів родини та обговоренню важливих питань. Діяльність цього клубу буде спрямована розкриття ще й практичних здібностей дітей, вони будуть виготовляти обереги, вишивати рушники, брати участь у демонстрації звичаїв та традицій, виконувати народні пісні, колядки, щедрівки, засівалки тощо.

Учні зможуть поспілкувати з письменниками рідного краю, відвідати музеї та виставки.

З метою кращого запам'ятовування матеріалу та його закріпленню рекомендовано створити в класі етнографічний куточок, де діти з інтелектуальними порушеннями зможуть розглянути та детальніше ознайомитися з символами своєї держави. Цей куточок може містити дитячі енциклопедії, картинки, вироби ручної роботи, фотоматеріали, розвивальні ігри, цікаві завдання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдіянц Г. Г. Формування духовних потреб учнів молодших класів у сім'ї : дис. канд. пед. наук. Слов'янськ, 2021. 194 с.
2. Алексеєнко Т. Ф. Християнські цінності і сучасне сімейне виховання. *Наукові записки. Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України*. Наукові праці міжнародної науково-практичної конференції. Острог: Острозька Академія, 2020. С. 277–281.
3. Антонець М. Я. Проблеми формування національної свідомості. *Рідна школа*. 1991. №2. С. 5–9.
4. Бекман Е. Демократичне врядування в школах: [посібник]. пер. з англ. та адапт. Л. І. Паращенко; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. Київ: НАДУ, 2023. 100 с.
5. Беремо участь у демократії: плани уроків з ОДГ.ОПЛ для старших класів середньої школи . Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер. Пер. з англ. та адапт. Л. І. Паращенко, Ю. О. Молчанової; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. Київ : Основа,. Т. 4. 294 с.
6. Бех І. Д. Концептуальні засади формування у школяра особистісних цінностей. *Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах. Матер. звітної науково-практичної конференції* . 1999. С. 4–8.
7. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Науково-методичний посібник. 1998. С. 204.
8. Білик С.В. Нащадки козацької слави. Організація національно-патріотичного виховання молодших школярів на військово-козацьких традиціях. Харків : Вид. група «Основа», 2021. 176 с.
9. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина. *Педагогіка і психологія* . 1997. С. 144–150.

10. Бочелюк В. Й. Дозвіллєзнавство. Київ : Центр навчальної літератури, 20. 208 с.
11. Вишневський О. І. Методи і чинники сучасного українського виховання. *Рідна школа*. 1996. №4. С. 31–38.
12. Вишневський О. І. Орієнтири національного виховання. *Рідна школа*. 1994. №6. С. 42–46.
13. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі : посіб. уклад. М. Зубалій, В. Івашковський, О. Остапенко, М. Тимчик, Б. Шаповалов, З. Діхтяренко, І. Білоцерківець. Київ : Паливода А. В., 2019. 232 с.
14. Гаврилук В.Ю. Методичні рекомендації щодо організації і змісту військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді засобами позашкільної освіти. *Інформаційно-методичний збірник*. 2018. № 5 (211). С. 58-70.
15. Гаврилук В.Ю. Методичні рекомендації щодо організації та змісту козацького виховання у загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах Київщини в 2017-2018 н. р. *Інформаційно-методичний збірник*. 2017. № 9 (203). С. 53-70.
16. Гра «Джура» у дитячих таборах, закладах оздоровлення та відпочинку/ уклад.: Д.О. Бондарчук, О.С. Бондарчук та ін. ; ред. Н.В. Савченко. *Науково-методичний посібник*. Київ : 2016. 76 с.
17. Гуменникова Т. Р. Українські національні традиції як засіб формування першооснов моральної культури. *Початкова школа*. 1996. №1. С. 38–40.
18. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”). Київ : МОН. 1993. 121 с.
19. Досліджуємо права дитини: освіта для демократичного громадянства та освіта з прав людини (ОДГ. ОПЛ): Серія уроків для 1–9 класів . Р. Голлоб, П. Крапф. Пер. з англ. та адапт. В. В. Полторак. Київ : Основа, 2016. Т. 5. 100 с.

20. Живемо в демократії : плани уроків з питань освіти для демократ. громадянства та освіти прав людини для загальноосвіт. навч. закл. [Р. Голлоб, Т. Хаддлестон, П. Крапф та ін.] ; пер. з англ. наук. редагування та адапт. О. В. Овчарук ; заг. ред. : Р. Голлоб, П. Крапф ; заг. ред. укр. версії : Н.Г. Протасова. Київ : НАДУ, 2020. 212 с.
21. Ігнатенко П.Р. Національна система виховання. Спроба концепції. *Радянська школа*. 1991. №7. С. 47–52.
22. Кіндрат В. К. Формування патріотизму в школярів у концепції В.О.Сухомлинського. *Педагогіка і психологія: Науково–теоретичний та інформаційний журнал АПН України* / гол. ред. В.Г.Кремень. Київ : Педагогічна думка. 1998. № 3 (20). С. 56–63.
23. Казанжи І.В. Підготовка студентів факультетів початкових класів до позаурочної виховної роботи. *Вісник ЖДУ ім. І. Франка*. Житомир, 2023. Вип. 12. С. 104 – 107.
24. Каюков В. І. Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи на героїчних традиціях українського народу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Кіровоград, 1996. 23 с.
25. Кисла О. Ф., Кошель А. П. Формування культури здорового способу життя дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2020. №69. С. 107–110.69(3). С. 107-110.
26. Кисла О. Ф. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування громадянської компетентності молодших школярів. *Науковий часопис: збірник наукових праць НПУ імені М.Драгоманова*. 2019. С. 47–53.
27. Кисла О. Ф., Ландар Т.О. Реалізація ідей Нової української школи шляхом взаємодії школи та родини. *Молодий вчений*. 2019. С. 241–244.
28. Коновальчук М. В., Радченко М.В. Від творчості вчителя – до життєтворчості учня. навчально-методичний посібник. Київ : ТОВ «СІТПРІНТ», 2022. С. 156.

29. Кононенко Н. О. Особливості формування культури поведінки молодших школярів в умовах дозвільної діяльності. *Рідна школа*. 2006. №10. С. 18–19.

30. Коркішко О. Г. Еколого-патріотичне виховання учнів молодших класів засобами народного календаря. Гуманізація навчально-виховного процесу : Збірник наукових праць. Випуск XII. За заг. редакцією В.І.Сипченка. Слов'янськ : Видавничий центр СДП, 2021. С.162–170.

31. Коркішко О.Г. Патріотичне виховання учнів молодших класів: Методичні рекомендації вчителям початкових класів, вихователям груп подовженого дня, організаторам виховної роботи. За заг. ред. проф. Сипченка В. І. Слов'янськ : Видавничий центр СДПУ, 2022. 38 с.

32. Лимар Ю. М. Підготовка майбутніх учителів до проведення ранкових зустрічей у початковій школі. *Педагогічна освіта : теорія і практика : збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. 2018. №25. С. 180–185..

33. Матвієнко О. В. Моральне виховання учнів молодших класів у позаурочній та позашкільній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Київ, 1999. 19 с.

34. Міненко А. О., Скорик Т. В., Ананьєва А. В. Роль спостережень та екскурсій в реалізації компетентнісного підходу організації освітнього процесу в початковій школі. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2019. С. 88–95

35. Навчаємо демократії : базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів . Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафсдоттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер: Пер. з англ. та адапт. Л. І. Паращенко. Київ : Основа, 2021. Т. 1. 164 с.

36. Навчання демократії : збірник практичних занять з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Р. Голлоб, П. Крапф.

Пер. з англ. та адапт. Н. Г. Протасової. Київ : Основа, 2016. Т. 6. 100 с.

37. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja. Pid zag. red. Bibik N. M. Київ : TOB «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

38. Основи національного виховання: Концептуальні положення. В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук та інш. За заг. ред. В. Г. Кузя та ін. Київ : Інф.-видавн. центр «Київ», 2023. Ч.1. 152 с.

39. Петрова, І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підручник. І.В. Петрова. Київ : Кондор, 2005. 408с.

40. Постовий В.Г. Духовність : потреби й інтереси дітей, батьків, сім'ї. Шкільна бібліотека. Київ : Київська правда, 2022. 270с.

41. Смоляк О. С. Українське народознавство. 1 клас. Посібник для вчителя. Тернопіль : Підручники і посібники, 1997. 64 с.

42. Сорока Г. І. Сучасні виховні системи та технології : навчально-методичний посібник для керівників шкіл, вчителів, класних керівників, вихователів, слухачів ІПО. Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2002. 128 с.

43. Сухомлинська О. Ідея громадянськості і школа в Україні. *Шлях освіти*. Київ. 1999. № 4. С. 20–25.

44. Сухомлинська О.В. Цінності сучасного виховання. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 105–111.

45. Яременко Н. В. Дозвіллезнавство. Фастів : Поліфаст. 2007. 460 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Перелік запитань, поставлених учням 2-го класу в процесі інтерв'ю

1. Розкажіть слова Державного Гімну
2. Намалуйте Герб та прапор України
3. Розкажіть історію походження Герба, Прапора, Гімну
4. Назвіть правила поведінки щодо Гімну та Прапора
5. Яке значення мають державні символи для країни і народу?
6. Які почуття виникають у вас, коли звучить Гімн України?
7. Чи турбує вас майбутнє України? Чому?
8. Яких українських письменників ви знаєте?
9. Назвіть п'ять релігійних свят
10. Розкажіть про зміст одного свята
11. Чи ходите ви у свята до церкви?
12. Коли та як з'явився хліб на землі?
13. Чому свята в Україні не обходяться без хліба.
14. Чому ми повинні шанобливо ставитися до хліба?
15. Чому така глибока йому шана?

Додаток Б

Таблиця 3.3.

Тематика та програма роботи клубу «Любисток»

Розділ	Тема	Програмний зміст
Родинний	Родина людини в контексті життя суспільства	<p>Перший розділ «Родина» присвячений роботі з другокласниками. Вся робота була об'єднана темою «Людська сім'я в контексті суспільства» і проводилась у таких сферах: кохання як основа сімейного життя; сім'я як місце захисту дитини; мати і батько - безумовна цінність для кожної людини; сімейний родовід; турбота один про одного; відповідальність кожного члена сім'ї за сім'ю; внесок членів сім'ї в її добробут і щастя.</p> <p>Цей розділ виховної роботи зумовив вибір змісту та тем. Подамо їх у дещо скороченому вигляді.</p> <p>Тема 1. Мій дім. Святині рідного дому. Тема 2. Земля стоїть на зерні. Тема 3. Вид нашого червоного.</p> <p>Тема 4. Прийшла зима - святе принесло. Тема 5. Мій тато. Тема 6. Світ захоплень моєї родини.</p> <p>Тема 7. Бджола маленька, але вона працює. Тема 8. Прийшла весна. Тема 9. Найбільш рідна у світі. Тема 10. Великодні свята. Тема 11. Мамо, моя пані.</p> <p>Ця програма передбачає накопичення учнів: знань про</p>
		<p>походження українського народу, сімейних свят, обрядів та звичаїв, хліба, професій батьків та родичів; знання весняних пісень, закликів, легенд, повір'їв; розуміння понять «сім'я», «сім'я», «сім'я», «релігійні свята», «обрядова їжа», «святий вечір», «хобі», «хобі», «мати-мати», «мати-земля», "Матір Божа".</p>

Соціальний	Батьківщина як місто, де людина народилась і пізнала щастя життя	<p>У другому розділі робота над патріотичним вихованням проводиться на тему «Рідний край свій знай та поважай». Зміст цієї теми включає: усвідомлення понять (людина, мова, історія, події, природа, традиції, свята); концепція батьківщини; земля, місто, село, вулиця, будинок, школа - моя батьківщина.</p> <p>Пропонується розглянути такі теми:</p> <p>Тема 1. Мій рідний край.</p> <p>Тема 2. Найбільш заповітною думкою у світі є думка про хліб.</p> <p>Тема 3. Про що співає рідний край. Тема 4. Дай тобі, Боже, на ниві сім'ї. Тема 5. Я і мій тато.</p> <p>Тема 6. Свято українського фольклору. Тема 7. Без праці немає плодів.</p> <p>Тема 8. Свято весни у рідному краї. Тема 9. Рідна мати, ясне сонце.</p> <p>Тема 10. Великодні свята. Тема 11. День матері.</p> <p>У ході позакласної виховної роботи учні другого класу ознайомлюють з історією рідного краю, багатством його луків, полів, лісів; з фольклором поліського та українського національного одягу; праця людей у рідному місті; продовження знайомства з працею селян, традиціями обмолоту зерна, народними прикметами та землеробськими обрядами; розповіли про релігійні свята та їх святкування у рідному місті.</p> <p>Ознайомлення дітей з історією рідного краю, назвами вулиць відбулося у формі екскурсії. Це дозволить організувати спостереження та дослідження різних предметів та явищ у природних умовах, у музеях, на виставках.</p> <p>У навчальній роботі потрібно використовувати різні види екскурсій: краєзнавчі, на підприємствах, на історичних місцях, на природі тощо.</p>
------------	--	---

Державний	Батьківщина (Україна), де людина пізнала щастя життя	<p>У третьому розділі відбувається ознайомлення з основними державними святами, підкреслюючи їх значення для цих держав та нації.</p> <p>Дітей ознайомлюють з такими святами та урочистостями:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ідейно -патріотичні (День Конституції України, День Незалежності України, День Соборності України, Свято козацької слави тощо); • національні (День матері, День батька, День сім'ї тощо); • релігійні (День Святого Миколая, Різдво, колядка, Водохреща, Великдень, Свята Трійця, Іван Купала, Маковія, Спас, Воздвиження, Покров Божої Матері тощо); • родина, як частина національного календаря (дні народження членів сім'ї, річниці весілля, День пам'яті (прощання) тощо). <p>Виховні можливості національного календаря благотворно впливають на формування особистості та всебічний розвиток школярів.</p>
Узагальнюючий	Батьківщина у світі одна	Узагальнення знань отриманих в ході попередньої роботи